

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

Кафедра англійської філології

На правах рукопису

**ХРАЩУК ЗАХАР ВАСИЛЬОВИЧ
ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПШІНГУ НА УРОКАХ
АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ**

Спеціальність: 014 Середня освіта (Англійська мова та зарубіжна
література)

Освітня програма: Середня освіта. Англійська мова та зарубіжна література
Робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Науковий керівник:

ЛЕСИК ІРИНА ВАЛЕРІЇВНА,

кандидат філологічних наук, доцент

РЕКОМЕНДОВАНА ДО ЗАХИСТУ

Протокол № 4

засідання кафедри англійської філології

від 7 листопада 2024 року

Завідувач кафедри

 проф. В. А. Ущина

АНОТАЦІЯ

Хращук З. В. Використання технології майндмепінгу на уроках англійської мови в старшій школі. Рукопис. Робота на здобуття освітнього ступеня «МАГІСТР». Волинський національний університет імені Лесі Українки. Луцьк, 2024 рік. 81 с.

Магістерську роботу присвячено особливостям використання технології майндмепінгу на уроках англійської мови в старшій школі. Актуальність роботи полягає у потребі пошуку нових підходів і методів навчання, які дозволяють ефективніше засвоювати новий матеріал, розвивати креативне мислення та підвищувати рівень володіння іноземною мовою.

Майндменніг розглядаємо як інноваційну технологію, що активно використовується для візуалізації мислення та структуризації інформації. У роботі описано основні характеристики технології майндмепінгу та специфіку її впровадження на уроках англійської мови. Виявлено вплив технології на формування та розвиток мовленнєвих навичок й вмінь учнів старшої школи.

Здійснено розробку вправ та завдань із використанням технології майндмепінгу для формування англомовної компетентності учнів 11-го класу у різних видах мовленнєвої діяльності. Доведено ефективність використання даної технології за допомогою педагогічного експерименту, який відбувався в три етапи: констатуючий, формувальний, контрольний.

Практичне значення роботи полягає у тому, що основні теоретичні положення та отримані результати можна використовувати у розробці методики використання технології майндмепінгу у навчанні англійської мови в старшій школі. Висновки та результати дослідження можуть бути корисними для педагогів, методистів та освітніх установ, які займаються впровадженням інноваційних методів у навчанні іноземних мов.

Ключові слова: майндменніг, ментальні карти, розвиток мовленнєвих навичок, англійська мова, старша школа, іншомовна комунікативна компетентність.

SUMMARY

Khrashchuk Z. V. The Use of Mind Mapping Technology in English Lessons in High School. Manuscript. Research paper for obtaining "MASTER" degree. Lesya Ukrainka Volyn National University. Lutsk, 2024. 81 p.

The master's thesis is devoted to the peculiarities of using mind mapping technology in high school English lessons. The relevance of the work lies in the need to find new approaches and methods of teaching that allow for more effective learning of new material, development of creative thinking and improvement of foreign language proficiency.

We consider mind mapping as an innovative technology that is actively used to visualize thinking and structure information. The paper describes the main characteristics of mind mapping technology and the specifics of its implementation in English language lessons. The influence of the technology on the formation and development of high school students' speech skills and abilities is revealed.

The development of exercises and tasks using mind mapping technology for the formation of 11th grade students' English language competence in various types of speech activities has been carried out. The effectiveness of using this technology has been proved by means of a pedagogical experiment, which took place in three stages: stating, formative, and control.

The practical significance of the work lies in the fact that the main theoretical provisions and the results obtained can be used in the development of methods of using mind mapping technology in teaching English in high school. The findings of this research can be valuable to educators, curriculum developers, and educational organizations seeking to integrate innovative approaches into foreign language instruction.

Keywords: mind mapping, mind maps, development of speaking skills, English, high school, foreign language communicative competence.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ.....	8
1.1. Психологічні аспекти оволодіння іноземною мовою в старшій школі.....	8
1.2. Основні характеристики технології майндмеппінгу та специфіка її впровадження на уроках англійської мови	13
1.3. Вплив технології майндмеппінгу на формування та розвиток мовленнєвих навичок й вмінь учнів старшої школи.....	25
Висновок до розділу 1.....	33
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК Й ВМІНЬ УЧНІВ 11-ГО КЛАСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ.....	35
2.1. Розробка вправ та завдань із використанням технології майндмеппінгу для формування англомовної компетентності учнів 11-го класу у різних видах мовленнєвої діяльності.....	35
2.2. Експериментальна перевірка ефективності використання технології майндмеппінгу для розвитку мовленнєвих навичок й вмінь учнів 11-го класу на уроках англійської мови	46
Висновок до розділу 2.....	55
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	60
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. У сучасній освіті дедалі більше уваги приділяється пошуку нових підходів і методів навчання, які допомагають учням ефективніше засвоювати знання. Одним із таких методів є майндмеппінг (від англ. «mind mapping») – технологія візуалізації мислення, що дозволяє структурувати інформацію у вигляді графічних схем або карт. Впровадження технології майндмеппінгу на уроках англійської мови в старшій школі відкриває нові можливості для розвитку креативного мислення, покращення розуміння матеріалу та підвищення рівня володіння іноземною мовою.

Майндмеппінг сприяє організації інформації таким чином, щоб учні могли легко бачити логічні зв'язки між темами, ключовими словами та ідеями, що полегшує процес запам'ятовування та аналізу. Використання цього методу в навчанні англійської мови також дозволяє ефективніше розвивати навички й уміння мовленнєвої діяльності учнів, що є важливими аспектом вивчення іноземної мови.

Актуальність теми використання майндмеппінгу на уроках англійської мови в старшій школі обумовлена сучасними вимогами до якості освіти, а також необхідністю постійного вдосконалення навчальних методик, які відповідають потребам учнів. Сьогодні, в умовах стрімкого розвитку інформаційних технологій та зростання обсягів інформації, школярі потребують ефективних інструментів для її засвоєння. Майндмеппінг є одним із таких інструментів, оскільки він дозволяє не тільки структурувати інформацію, але й розвивати критичне та креативне мислення, необхідні для успішного вивчення іноземних мов.

Також важливою є інтеграція нових технологій навчання, які відповідають сучасним підходам до освітнього процесу, зокрема, принципам активного навчання та індивідуалізації. Майндмеппінг дозволяє враховувати індивідуальні особливості учнів, сприяє їхній самостійній роботі та допомагає покращити навички співпраці в команді, що є важливими у процесі вивчення мови.

Багато науковців досліджували тему, приділяючи цю особливу увагу використанню технології майндмеппінгу в процесі вивчення іноземних мов. Серед них варто відзначити таких авторів, як С. Адодо, Р. Акбар, А. Буран, С. Бучацька, Л. Гурєєва, С. Ефендієва, С. Ємельянова, П. Іванов, Г. Кандиба, Л. Клячко, Т. Козицька, Н. Козьміна, І. Коротяєва, Т. Лещенко, О. Лопутько, І. Радченко, І. Роженко, та інші. Практичний аспект впровадження майндмеппінгу на уроках англійської мови висвітлювали у своїх роботах такі дослідники, як А. Абдул Азіз, Т. Баланова, С. Бухарі, Е. Бершадська, Т. Василенко, І. Власюк, В. Воробйова, Н. Гнап, І. Гучок, Р. Карім, О. Котова, Д. Лі, І. Мозаїдіс, Ф. Мурні та інші.

Однак відступні системні дослідження застосування даної технології на уроках англійської мови в старшій школі, враховуючи всі аспекти навчання. Це спричинило необхідність у вивченні особливостей використання майндмеппінгу при навчанні англійської мови в старшій школі.

Метою дослідження є аналіз ефективності застосування технології майндмеппінгу в процесі вивчення англійської мови старшокласниками, а також визначення її впливу на формування й вдосконалення навичок мовленнєвої діяльності учнів.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- проаналізувати роль психофізіологічних вікових характеристик учнів старшої школи у процесі їхнього оволодіння іноземною мовою;
- розкрити сутність технології майндмеппінгу та особливості її застосування у вивченні англійської мови;
- продемонструвати принципи використання технології майндмеппінгу для формування та розвитку мовленнєвих навичок й вмінь учнів 11 класу;

- дослідити ефективність застосування технології майндмеппінгу на уроках англійської мови на основі експериментального дослідження.

Об'єктом дослідження виступає процес навчання англійської мови в старшій школі.

Предметом дослідження є застосування технології майндмеппінгу як ідеальної оптимізації процесу навчання англійської мови в старших класах.

Методи дослідження: теоретичні методи (аналіз та узагальнення психолого-педагогічної, лінгвістичної та методичної літератури з теми дослідження; вивчення та узагальнення педагогічного досвіду, узагальнення матеріалу та написання висновків); емпіричні методи (педагогічний експеримент, безпосереднє спостереження діяльності учнів, анкетування); методи статистичної обробки результатів дослідження.

Наукова новизна полягає у тому, що у роботі вперше запропоновано інтегративний підхід до застосування майндмеппінгу у процесі формування мовленнєвих навичок і вмінь учнів, що враховує сучасні принципи активного навчання та індивідуалізації освітнього процесу. Удосконалено методику використання майндмеппінгу як інструменту розвитку креативного мислення та критичного аналізу інформації, що сприяє оптимізації процесу засвоєння учнями навчального матеріалу з англійської мови. Уточнено специфіку застосування майндмеппінгу на різних етапах уроку англійської мови в старшій школі.

Практичне значення даного дослідження полягає в розробці методики навчання англійської мови в старшій школі з використанням технології майндмеппінгу, що допоможе вчителям організувати навчальний процес на новому якісному рівні. Висновки та результати дослідження можуть бути корисними для педагогів, методистів та освітніх установ, які займаються впровадженням інноваційних методів у навчанні іноземних мов.

Апробація результатів та публікації. Матеріали дослідження були представлені на V Міжнародній науковій конференції «Інновації та науковий потенціал світу» 25 жовтня 2024 року, м. Умань та на VI Міжнародній науковій

конференції «Розвиток наукової думки постіндустріального суспільства: сучасний дискурс» 1 листопада 2024 року. м. Хмельницький

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (всього 50 джерел) та додатків. Загальний обсяг роботи – 80 сторінок, у тому числі 55 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПШІНГУ У НАВЧАННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СТАРШІЙ ШКОЛІ

1.1. Психологічні аспекти оволодіння іноземною мовою в старшій школі

Оволодіння іноземною мовою в старшій школі є важливим етапом у розвитку особистості учня. У цьому процесі враховуються як психологічні особливості старших підлітків, так і соціально-емоційні чинники, що впливають на навчальну діяльність. Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що основними психологічними аспектами, які потрібно враховувати під час викладання іноземної мови, є когнітивні, емоційно-мотиваційні, а також особливості розвитку мовленнєвої пам'яті та сприйняття [4, 23].

По-перше, когнітивні особливості учнів підліткового віку визначають процеси сприйняття, обробки та зберігання інформації. У даний період розвитку підлітків відбувається активний розвиток абстрактного мислення, зростає здатність оперувати абстрактними поняттями, тому учні готові до обговорення складних тем і дискусій. Т. К. Полонська зазначає, що старшокласники здатні свідомо опановувати такі логічні операції, як аналіз, синтез, порівняння, рефлексія, абстрагування, конкретизація та узагальнення. У них формується індивідуальний когнітивний стиль для вирішення пізнавальних

і практичних завдань, а також розвиваються характерні риси мислення: глибина, гнучкість, широта, усвідомленість, самостійність і критичність [30, с. 13]. Це створює можливості для використання завдань, які передбачають порівняння, аналіз, інтерпретацію та аргументацію.

Однак, у зв'язку з тим, що процеси мислення ще не досягли дорослого рівня, виникає потреба у забезпеченні різноманітних форм і методів подання матеріалу, які підтримують увагу та інтерес учнів. Перевага надається наочності, інтерактивним завданням, що дозволяє учням краще запам'ятовувати інформацію та застосовувати її на практиці.

По-друге, емоційно-мотиваційний компонент грає вирішальну роль у засвоєнні іноземної мови. Учні в даному віці часто схильні до зміни настроїв і відчують сильний вплив з боку однолітків, що може як підтримувати, так і перешкоджати мотивації до навчання. Інтерес до вивчення іноземної мови багато в чому залежить від емоційного фону на уроках, відчуття підтримки з боку вчителя та можливостей висловлюватися і брати участь у діяльності разом з іншими. Тому важливо створити позитивну атмосферу в класі, яка допомагає учням долати тривожність і невпевненість у собі.

По-третє, розвиток мовленнєвої пам'яті та уваги є фундаментальними умовами для ефективного засвоєння мовного матеріалу. Мовленнєва пам'ять надає можливість запам'ятовувати нові слова, граматичні структури та їхнє значення в різних контекстах. Для старшокласників характерним є посилення довільної пам'яті. Психологи зазначають, що довільне запам'ятовування стає панівним і є ефективним за умови усвідомлення важливості матеріалу та його значення для досягнення мети. Успішне засвоєння інформації можливе через усвідомлення її особливостей, групування за смисловими ознаками, візуалізації, створення асоціацій. Окрім того, у юнаків та дівчат цього віку значно розвивається здатність до смислової організації матеріалу, що сприяє ефективнішому запам'ятовуванню [30, с. 14]. У старшому шкільному віці особливого значення набуває також мимовільна пам'ять, ефективність якої значною мірою залежить від інтелектуальної активності учнів у процесі навчання. Як зазначає П. І. Зінченко, навчальний матеріал краще

запам'ятовується, якщо він є частиною розумової діяльності учнів і коли ця діяльність має активний характер [21]. За спостереженнями Г. С. Костюка, старшокласники ефективніше запам'ятовують мимовільно те, що відповідає їхнім потребам, інтересам, планам на майбутнє, або викликає сильний емоційний відгук [17]. Для розвитку мимовільної пам'яті в навчальному процесі з іноземної мови особливо важливі рефлексивні методи роботи з матеріалом, зокрема використання опорних конспектів, алгоритмів, ментальних карт, кластерів тощо.

У цей період відбувається інтенсивний розвиток самосприйняття, яке в дорослому віці проявляється появою емоцій. Також формується почуття захисту власних кордонів і почуття незалежності та автономії. У зв'язку з підвищеною свідомістю і самосвідомістю у підлітків в цей період значно розширюється сфера самопізнання і вони стають більш обізнаними про себе, людей і навколишній світ.

Однією з характеристик підліткового віку, на яку вказує Токарева Н.М. є бажання і здатність освоювати й вдосконалювати різні види діяльності [34]. Важливо відзначити, що на цьому етапі навчання схильність до експериментів вперше розкривається повною мірою. У цьому віці проявляється не тільки властива віку природна цікавість, а й стимул та бажання поділитися своїми творчими якостями з оточенням та отримати від них високу оцінку.

Найцікавішими завданнями для учнів на даному етапі навчання є ті, які необхідно виконувати самостійно, вони повинні вміти проявляти творчий підхід і характер, комбінувати матеріали відповідно до потреб мовної ситуації. Освітні методики допомагають активізувати розумову і мовну діяльність учня, а також здатність активно виконувати завдання.

Соціально-емоційні особливості розвитку старших підлітків також варто враховувати, адже в цьому віці вони починають активно формувати свою ідентичність та ставлення до соціального світу. Важливою особливістю їх психології є прагнення до спілкування, яке задовольняється через різні види діяльності. Учні старших класів активно розвивають свої комунікативні навички, формують і вдосконалюють способи формулювання думок,

виробляють індивідуальні стилі мови. В цілому в комунікативній діяльності відбуваються якісні зміни, які позитивно позначаються на формуванні навичок і умінь володіння іноземною мовою [29]. Володіння іноземною мовою чи декількома може надати учням унікальний інструмент для взаємодії з іншими культурами та людьми, що сприяє розвитку позитивного ставлення до іноземних мов і культур. Використання автентичних матеріалів, таких як відео, тексти, мультимедійні ресурси, допомагає учням відчувати значущість вивчення іноземної мови та сприймати її як засіб для спілкування. Окрім цього, відбувається позитивний процес розвитку навичок і компетенцій, необхідних для майбутнього професійного розвитку.

Психологічні особливості певного покоління в цілому накладаються на загальні психофізіологічні особливості певної вікової групи, що може їх послабити або посилити. Підлітковий вік – це період, коли якомога яскравіше проявляються типові риси того чи іншого покоління [15]. Розглянемо, які особливості дослідники надають сучасним старшокласникам, які є представниками покоління Z (зумерів) і як вони впливають на їх навчання і засвоєння інформації.

1. Нетерплячість і зосередженість на короткострокових цілях. Представник даного покоління (зумер) прагне отримати всі результати миттєво, легко відмовляється від виконання завдання, якщо це займає занадто багато часу, і принаймні не дозволяє відразу побачити проміжні результати. Інтерес і здатність досягати швидких результатів в цілому є основою мотивації «зумера». Воно прагнуть отримувати знання в цікавий, нестандартний спосіб. З огляду на це, рекомендується розділити складне завдання на кілька менших завдань, які показують проміжні результати.

2. Фрагментарність образного мислення. Зумер не здатний сприймати складні зображення і віддає перевагу інформації, представленій у вигляді простих картинок або коротких повідомлень [20]. Як бачимо, стандартні методи навчання не завжди ефективні для навчання дітей покоління зумерів, не лише через їхні індивідуальні вподобання, але й через специфічні фізіологічні особливості. Оскільки їм часто важко сприймати великий обсяг інформації,

поданої лінійно, особливо важливими стають різні способи візуалізації та структурування даних: використання креслень, схем, малюнків, графіків, ікон та інших наочних засобів.

3. Здатність до соціальної взаємодії. Навчання в соціальному середовищі більш прийнятно для представників, які люблять спілкуватися і витрачають багато часу на соціальну взаємодію, хоча переважно в онлайн-форматі. Сучасні підлітки активніше користуються гаджетами, зокрема смартфоном, є учасниками соціальних мереж. Вони можуть швидко поширювати інформацію серед однолітків, брати приклад зі знаменитостей і розуміти думку однолітків. Звертаючи увагу на дані особливості необхідно частіше використовувати соціальні інструменти та технології, засновані на спільній роботі, наприклад, при роботі над груповими проєктами. Групова робота допомагає підтримувати здорову атмосферу в класі, а мотивовані керівники можуть впливати на активну роботу колективу класу[7].

4. Занурення у віртуальне середовище. Сучасні підлітки витрачають до 52% свого денного часу на онлайн-ігри, які стали для них звичним форматом взаємодії. Ігрова діяльність не лише сприяє природному залученню, а й стимулює дух суперництва, що може ефективно зацікавити школярів у навчальному процесі. У цьому контексті гейміфікація виступає одним із ключових чинників успішного навчання представників покоління Z [1].

Американський експерт з освіти Дж. Коутс пропонує сучасним вчителям наступні поради щодо стилю роботи з зумерами:

- чітко структурувати навчальний матеріал;
- підтримувати постійний зворотний зв'язок між учителем і учнем;
- використовувати яскраві та наочні навчальні матеріали;
- скорочувати обсяг навчальних блоків і надавати їм візуальної форми;
- подавати інформацію в оптимістичному тоні;
- ставити перед учнями реалістичні й зрозумілі цілі;
- ефективно організовувати час навчання;
- уникати перевантаження учнів зайвою інформацією;
- надавати перевагу вербальному спілкуванню. [39].

Успіх молодшої людини в школі значною мірою залежить від заохочення, наявності чи відсутності похвали вчителя, емоційного виміру навчання та зацікавленості. Учні втрачають цікавість до навчання, коли вчитель лише контролює даний процес, а не зацікавлює їх [31]. Тому великий акцент слід робити на цікавих формах навчання, ігрових моментах та інтерактивних методах роботи в класі. Учні проявляють індивідуальні особливості, пов'язані з розвитком самостійного мислення, інтелектуальної активності та творчих підходів до вирішення проблем. Школа має реагувати на виклики суспільства та готувати учнів до професійної діяльності та життя в певному середовищі.

Таким чином, ефективне навчання іноземної мови в старшій школі потребує врахування як когнітивних, так і емоційно-соціальних факторів, що визначають інтерес і здатність учнів засвоювати нові знання. Комплексний підхід до навчання, що враховує психологічні аспекти, може суттєво поліпшити процес оволодіння іноземною мовою учнями старшої школи, формуючи в них не лише мовні навички, але й позитивне ставлення до вивчення мов та культур, що є важливим для їхнього особистісного та соціального розвитку.

1.2. Основні характеристики технології майндмепінгу та специфіка її впровадження на уроках англійської мови

В українській педагогіці відбувається переоцінка ефективності методів навчання дітей шкільного віку. Використання репродуктивних методів стає менш важливим. На зміну їм приходять методи, які активізують діяльність учнів, змушують їх працювати над самостійним здобуттям знань.

Нагальною проблемою сучасного викладання є невідповідність між дедалі більшим обсягом навчальної інформації та кількістю навчального часу. У сучасній системі освіти вчителі зосереджуються на використанні різних технологій, які оптимізують і покращують навчальний процес. Методи збільшення навчального часу вичерпали себе, тому процес навчання потребує інтенсифікації та підвищення інтенсивності навчання. Зокрема, цього можна

досягти завдяки візуалізації графічних зображень та використанню сучасних інструментів для їх розробки та презентації [14].

Права півкуля в основному відповідає за загальне сприйняття, сприйняття просторових форм та образне мислення. У багатьох людей саме права півкуля першою активується, коли вони мають справу з новою інформацією. Що стосується лівої півкулі людського мозку, то варто зазначити, що вона відповідає за логіку, мову і символи. Тому ліва півкуля активується пізніше. Для успішного навчання рекомендується підсилювати навчальний матеріал візуально. Людський мозок не зберігає інформацію, яка була почута або записана протягом тривалого часу. Наприклад, якщо інформація записується звичайним способом (лінійно або стовпчасто), мозок просто зберігає цю інформацію в пам'яті. Але якщо ці дані пов'язані в якийсь асоціативний ряд, мозку набагато легше справлятися з великими інформаційними блоками [14].

В останні роки у зв'язку зі збільшенням кількості навчальних матеріалів учням стає все важче здобувати та запам'ятовувати нові знання. Потрібні методи, які «згортання» великого обсягу інформації в основні базові поняття. Це не тільки може замінити звичайні нотатки, це також може бути мотивацією для глибшого навчання.

Враховуючи психофізіологічні особливості школярів, у яких домінуючим є зоровий образний тип сприйняття інформації та мислення, все більшого значення в навчальному процесі набувають інноваційні методи візуалізації інформації. Серед них методика майндмеппінгу набула особливої значущості.

Майндмеппінг, або створення ментальних карт, – це інноваційна технологія, що активно використовується для візуалізації мислення та структуризації інформації. Цей підхід дозволяє вибудовувати інформацію у вигляді деревоподібної структури, яка розвивається від центрального поняття, від якого розгалужуються підтеми та елементи. За визначенням Тоні Б'юзена, творця цієї технології, майндмеппінг – це техніка для зручного запису й систематизації інформації у вигляді діаграм, які відображають зв'язки між поняттями за допомогою структурно-логічної схеми радіальної організації [42].

Кінцевий продукт такої систематизації називається ментальною картою (звідси й назва методики) і являє собою діаграму (*map*), на якій зображена задача, ідея, слово або інше поняття, пов'язане відгалуженням, що відхиляється від центрального поняття або іде [35, с. 88].

На цей час в українській мові немає стійкого терміна, що позначає це явище. Українські дослідники використовують такі переклади, як «інтелектуальні карти», «ментальні карти», «смарткарти», «карти пам'яті», «інтелект-карти», «карти виразів», «карти знань», «карти зв'язків», «карти думок» та інші терміни, що ускладнює аналіз вивчення цього феномена.

Судячи з робіт українських вчених, можна очікувати, що в майбутньому спільнота українських дослідників та практиків досягне згоди про те, який саме термін використовувати. У нашому дослідженні ми послуговуємося термінами «ментальна карта» чи «інтелектуальна карта».

Правила створення ментальної карти пов'язані з логікою, що відображає етапи мислення, а саме:

1) зародження ідеї (здійснюється в такому робочому прийомі, як вибір об'єкта дослідження, який розміщується в центрі ментальної карти у вигляді геометричної фігури або конкретного зображення);

2) встановлення та аналіз систем зв'язків (здійснюється шляхом класифікації, порівняння та визначення причинно-наслідкових зв'язків між об'єктами та явищами, що описуються за допомогою численних фігур, ключових слів, насичених кольорів, стрілок, кодів, аббревіатур тощо, з метою активізації емоційного та чуттєвого сприйняття);

3) генерування ідей (здійснюється методами узагальнення та систематизації).

Після завершення процесу створення карти слід оцінити та проаналізувати всю роботу. Якщо певні гілки на карті мають недоречний або неестетичний вигляд, доцільно переглянути та вдосконалити її структуру. Важливо, щоб ментальна карта не була перевантажена [43].

На основі цих правил Т. Б'юзен розробив практичні рекомендації для створення ментальних карт:

- картку починають створювати з центру аркуша;
- мета створення такої карти – побачити, від чого відштовхуються всі асоціації у вигляді гілок;
- її слід читати та малювати за годинниковою стрілкою зверху, як годинник;
- важливо при складанні використовувати різні кольори;
- час, що витрачається на сприйняття кольорів, значно скорочується порівняно з вивченням текстового матеріалу, також важливо враховувати сприйняття кожного кольору людиною.

Вчений зазначає, що необхідно не боятись експериментувати, адже ментальні карти кожен будує по різному, і з кожним новим зображенням чи кольором, який використовують автор карти отримує кращі результати. При будівництві карти рекомендують обирати спосіб створення за допомогою малюнків. Завжди включати ключові слова на картах, щоб допомогти людям запам'ятати те, що їм потрібно знати. Поняття завжди повинні бути пов'язані між собою, що допомагає структурувати інформацію та створити цілісну картину. Розгалуження допомагають краще сприймати інформацію [44, с. 68–69].

Т. Б'юзену також належить перша класифікація ментальних карт. Дослідник класифікує ментальні карти наступним чином:

- стандартні карти – використовуються для запису і засвоєння ідей і вираження своєї думки;
- карти блискавки, або картки швидкості (*speed maps*) – стимулює й активізує розумові процеси;
- майстер-карти (*master maps*) – великі карти, де інформація розкривається по всій газулі (карти з матеріалами з одного розділу або одного семестру);
- мегакарти – карти, пов'язані одна з одною [22, с. 47].

Н. Гнап пропонує класифікацію таких ментальних карт залежно від завдань, що використовуються на уроці [8]:

- класифікація - аналіз - визначення пріоритетів - лінійна організація використовується для розвитку творчих навичок, створення нових ідей, написання промов і доповідей, збору інформації та її систематизації;

- карта пам'яті – ієрархічна система ключових слів, що відображають розумові процеси (або їх частини);

- текстові карти включають системи вибору ключових слів, ієрархію ключових слів і системи зв'язків, керовані системи зображень, мнемонічні системи, системи символів і текстові карти;

- карта правил – включає систему ієрархії та взаємозв'язку ключових слів, систему керованої уяви, систему мнемоніки та символізації, систему розумових процесів та систему символів;

- карта підручника складається поетапно, забезпечує 100% розуміння і повне запам'ятовування всіх підручників;

- мнемонічні карти використовуються для запам'ятовування великих обсягів правильної інформації. Вони базуються на універсальних методах запам'ятовування правильної інформації й включають системи керованих образів, мнемонічні системи та системи символізації;

- карти-конспекти – включають систему вибору ключових слів, систему ієрархій і взаємозв'язків ключових слів, а також системи символів, які сильно розвивають аналітичне мислення та дозволяють глибше зрозуміти структуру виступу чи лекції, а також модифікувати та реконструювати її;

- карти запитань використовуються в інтерв'ю та інших видах діяльності, де самі запитання не є важливими, але їх порядок покращує процес комунікації та дає змогу приймати обґрунтовані рішення [8].

На сьогодні ментальні карти класифікуються також за такими двома критеріями:

1) за типом використання ментальні карти поділяються на індивідуальні та групові. Індивідуальні картки використовуються одним користувачем для особистих цілей, тоді як групові картки сприяють спільній роботі та взаємодії кількох учасників, що дозволяє обмінюватися ідеями та думками.

2) за форматом створення ментальні карти поділяються на ті, що можуть бути виготовлені на паперових носіях та за допомогою онлайн-сервісів. Паперові ментальні карти є традиційним способом, що передбачає ручне створення та візуалізацію інформації, тоді як онлайн-сервіси надають можливості для інтерактивного та динамічного створення карт, з можливістю збереження, редагування та спільного доступу.

Як зазначають дослідники, ментальні карти мають низку переваг [10, с.22]:

- радіальна структура карт безпосередньо відповідає тому, як наш мозок зберігає та отримує інформацію;
- ментальні карти відображають ієрархію та взаємозв'язки окремих ідей і можуть охоплювати ширший спектр конкретних питань;
- ментальні карти використовують ментальні тригери (зображення, кольори, зв'язки тощо), що полегшує запам'ятовування інформації мозком.

М. Пінола проаналізував переваги ментальних карт порівняно з лінійним письмом і виявив, що поєднання слів і малюнків або зображень, які використовуються на них, збільшує обсяг інформації, що запам'ятовується, у шість разів [50].

Використовуючи майндмеппінг, можна ефективно організувати знання, виявляти зв'язки між різними елементами інформації, що сприяє кращому запам'ятовуванню.

Проте сьогодні ментальні карти мають широкий спектр застосувань, що виходять за рамки простого запам'ятовування. Завдання, пов'язані зі ментальними картами, включають наступне:

- збір інформації з різних джерел;
- обдумування складних проблем;
- представлення інформації;
- навчання.

Інтеграція ментальних карт у навчальний процес узгоджуються з концепцією освітньої технології, що поділяється на три основні компоненти: дидактичні процеси, форми організації навчання та навчально-методичні

матеріали [36]. Таким чином, впровадження ментальних карт у навчальний процес на різних етапах може бути розглянуто як освітню технологію, що має чітку структуру з організаційними принципами, правилами використання, методами та прийомами. Крім того, ментальні карти дозволяють прогнозувати результати навчання, що робить їх ефективним інструментом в освітньому процесі.

Бранднер розглядає наступні варіанти використання ментальних карт у навчальному процесі: використання ментальних карт для проведення мозкових штурмів (хоча процес самостійного малювання може стимулювати появу нових ідей – наша мета полягає в створенні ментальних карт майбутнього); нотатки замість традиційного письма за допомогою ментальних карт; ментальна карта як спосіб згадати вивчений матеріал; полегшення розуміння прочитаного та робота зі складними текстами; розробка групових проєктів; презентація в класі; використання для творчого письма та розробки ідей на їх основі; застосування під час вивчення граматичних правил та оволодіння структурою мови [40].

А. Метів'є у своїй праці під назвою «Що таке майндмеппінг? Просте керівництво з використання цього потужного інструменту» наводить результати ряду експериментальних досліджень, які підтверджують високу ефективність застосування ментальних карт у навчальному процесі. Зокрема, у дослідженні, проведеному компанією Ganningham у 2005 році, 80% опитаних учнів показали, що використання ментального картографування допомогло їм краще зрозуміти складні наукові концепції [49].

На основі аналізу та узагальнення наукової літератури та практичного досвіду застосування ментальних карт виявлено безліч переваг технології майндмеппінгу в навчальному процесі. По-перше, організація навчання за допомогою ментальних карт структуровано допомагає учням осмислювати й узагальнювати нову інформацію. Це допоможе підвищити ефективність навчального процесу.

По-друге, використання майндмеппінгу у навчальному процесі дозволяє значно активізувати розумову діяльність учнів, допомагає інтегрувати знання у нові контексти та сприяє розвитку критичного мислення.

По-третє, основна характеристика майндмеппінгу полягає в його візуальному форматі, де інформація представлена у вигляді діаграм, що відображають зв'язки між різними ідеями та концепціями. Така структура сприяє активізації креативного мислення учнів, дозволяє їм бачити не лише окремі елементи, а й загальну картину, що є особливо корисним при вивченні іноземної мови.

Ментальні карти є універсальним інструментом, який також широко використовують для різних навчальних цілей під час вивчення іноземної мови. Уроки англійської мови – один із прикладів ефективного застосування ментальних карт. Шкільний курс англійської мови містить велику кількість навчальних матеріалів і вимагає запам'ятовування значного обсягу словникового запасу. Безперечною перевагою технології майндмеппінгу є те, що вона допомагає структурувати лексику, граматичні конструкції та працювати з великим обсягом інформації, що сприяє якості засвоєння матеріалу. Діаграми зв'язків допомагають організовувати матеріал за темами та сприяють розширенню знань учнів. Крім того, вони активізують різні види пам'яті та мислення [24].

У процесі роботи над інтелектуальною картою учні розвивають різноманітні когнітивні здібності та такі типи мислення: абстрактно-логічне мислення – учні будують послідовність ієрархій понять, групують інформацію та формують логічні висновки; просторове мислення – організація елементів ментальної карти у просторі допомагає структурувати матеріал та розвивати уяву; аналітичне мислення – учні аналізують отриману інформацію, виділяють ключові ідеї та встановлюють зв'язки між поняттями; творче мислення – процес створення ментальної карти спонукає до нестандартних підходів, пошуку нових ідей, візуалізації понять за допомогою малюнків, символів чи кольорового кодування.

Використання ментальних карт на уроках англійської мови має багато переваг. По-перше, вони розвивають в учнів навички самоконтролю і самоосвіти. По-друге, ментальні карти підсилюють пізнавальну активність і покращують успішність учнів. Крім того, цей метод підвищує рівень

комфортності навчання та заохочує активність і ініціативність у класі. На додаток, ментальні карти сприяють формуванню інформаційно-комунікаційних навичок.

Для посилення пізнавальної активності можна застосовувати самостійне складання учнями певних частин інтелектуальної карти, пов'язаних з досліджуваним теоретичним матеріалом, що розвиває пам'ять, стійкість уваги. Після створення ментальної карти учні повинні прокоментувати свої дії та спробувати за допомогою карти розкрити суть тематичного матеріалу.

Для створення інтелектуальної карти учням необхідно провести власне дослідження мовного матеріалу, яке допоможе проникнути в суть тих чи інших мовних явищ. В такому випадку ментальна карта дозволяє змістити акцент з домінантної ролі вчителя в традиційному підході до організації навчального процесу на активну діяльність учня, допомагаючи створювати та зміцнювати партнерські відносини між учнями та вчителями. Крім цих переваг, такий процес формування та вдосконалення мовних навичок сприяє розвитку вміння активно й усвідомлено мислити, а не пасивно сприймати обсяг знань, які надає вчитель [25].

При впровадженні майндмеппінгу на заняттях з англійської мови важливо враховувати певні особливості. Цей метод може використовуватися на різних етапах навчання: під час введення нового матеріалу, його закріплення або узагальнення. Учителі можуть залучати учнів до створення ментальних карт, що сприяє розвитку їхньої самостійності та відповідальності за процес навчання.

А. Котова визначає області застосування інтелектуальних карт на уроках англійської мови [19, с. 30] (Табл. 1.1):

Таблиця 1.1

Області застосування ментальних карт на уроках англійської мови за визначенням А. Котової

Область застосування	Опис
На уроках	Опис нових матеріалів, обговорення, проведення опитувань, постановка спірних питань, закріплення вивченого

	матеріалу тощо.
Підготовка домашніх (самостійних) завдань	Виконання завдань в групі або індивідуально
Організація учнівських проєктів та дослідницької діяльності	Виконання завдань, пов'язаних з організацією учнівських проєктів та дослідницької діяльності
Підготовка до олімпіад, конкурсів, брейн-рингів	Підготовка до участі в олімпіадах, конкурсах, брейн-рингах
Заочне навчання	Використання інтелектуальних карт в процесі заочного навчання
Узагальнення знань	Узагальнення та систематизація знань

Технологія майндмепінгу ефективно поєднує в собі різні види діяльності як в письмовій, так й в усній формі. Наприклад, учні можуть обговорювати теми у групах, а потім спільно створювати ментальну карту, що підсилює їх комунікативні навички та забезпечує активну участь у навчальному процесі.

Крім того, важливо навчити учнів використовувати кольори, символи та малюнки, що допомагає краще організувати інформацію і полегшує її сприйняття. Також технологія майндмепінгу може бути інтегрована з іншими інноваційними методами навчання, такими як проєктна діяльність або інтерактивні ігри, що підвищує зацікавленість учнів та сприяє глибшому засвоєнню мовного матеріалу. Організація учнівських проєктів та самостійної дослідницької діяльності сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та відповідальності за власне навчання. Учні вчаться користуватися різними довідниками, словниками та іншими джерелами інформації, що розвиває їхні навички самостійного пошуку та аналізу інформації.

Застосування ментальних карт на уроках англійської мови може суттєво підвищити мотивацію учнів до вивчення мови. Вчитель організовує заняття як у групах, так і індивідуально, що дозволяє адаптувати підхід до різних навчальних потреб та стилів учнів. Освітній контент розробляється з урахуванням вікових та психологічних особливостей учнів, що робить навчання більш ефективним і цікавим. Варто також зазначити, що створення інтелектуальних карт у парах або групах є корисною діяльністю, яка сприяє

розвитку навчальних та комунікативних навичок учнів, особливо у випадках, коли пізнавальний інтерес спрямований не стільки на зміст навчального матеріалу, скільки на процес його освоєння.

Використовуючи диференційований підхід, вчитель враховує рівень знань кожного учня, їхні сильні та слабкі сторони, що допомагає створити індивідуальні плани навчання. Це сприяє кращому розумінню матеріалу і розвитку мовних навичок індивідуально кожного учня, реалізуючи особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі.

Варто підкреслити, що кожний урок, на якому використовується цей вид роботи, потребує ретельної підготовки з боку вчителя, оскільки необхідно чергувати методику ментальних карт з традиційними видами навчання .

Для спрощення процесу створення ментальних карт вчителі можуть скористатися сучасними онлайн-ресурсами, такими як MindMeister, Bubbl.us, Mindomo, MindManager, XMind, Scapple, IMindMap, NovaMind, Mindly, Ayoa, Mindmup, Creately, TheBrain, Coggle, Drakonhub, Vengage, Padlet, SmartDraw і Stormboard. Ці ресурси прості у використанні та можуть застосовуватися як в класі, так і самостійно в процесі вивчення англійської мови.

Окремої уваги заслуговує сервіс Mindomo. В якому можна використовувати готові шаблони. Це дозволяє працювати з цим сервісом як учням, так і викладачам. Створені інтелектуальні карти можна зберігати на різних носіях, надсилати на електронну пошту або роздруковувати (рис. 1.1) [33].

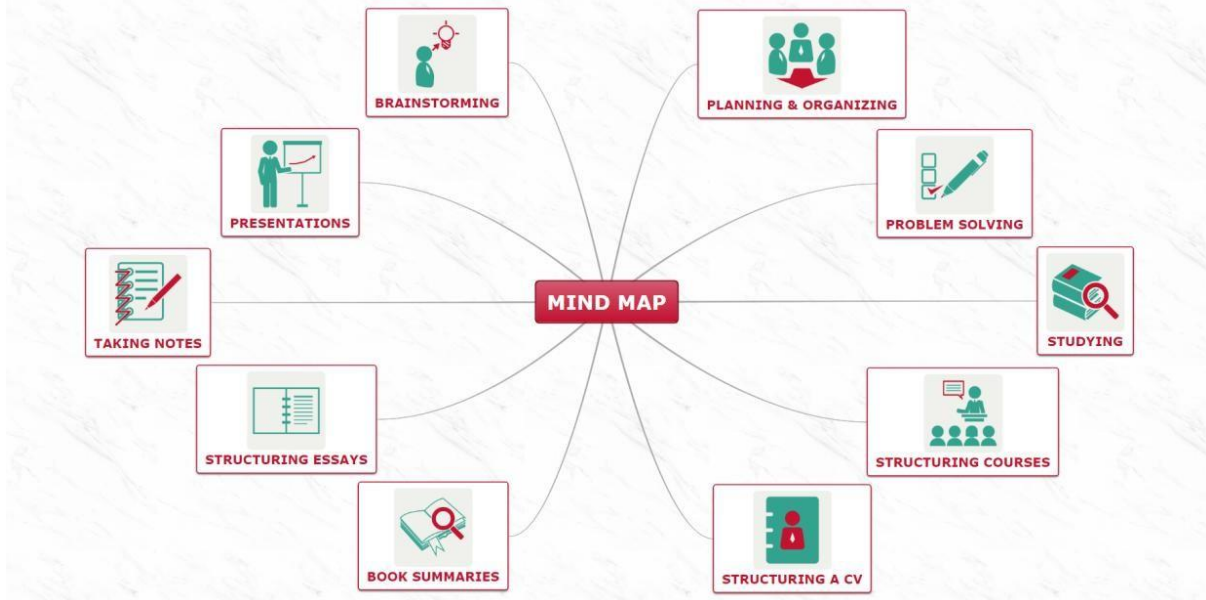

Рисунок 1.1. Зразок ментальної карти, створений в сервісі

Крім того, створена з його допомогою ментальна карта максимально наближена за зовнішнім виглядом до тієї, що намальована від руки. При розробці програмного продукту автор є творцем методу. Цей сервіс дуже зручний у використанні, при цьому надає велику кількість різних функцій.

Ще один ресурс, який варто відзначити, створений спеціально для освітніх цілей, це NovaMind. Ця служба пропонує більшу свободу у створенні шаблонів ментальних карт, ніж iMindMap, і дозволяє додавати власну графіку та текст на карту. Ця робота різноманітна завдяки таким функціям, як Suggesterator (який, враховуючи те, що вже було опубліковано, дає нові уявлення про те, що можна додати до ментальної картки) та branchstorm.

Інтернет-ресурси для створення ментальних карт, такі як Ауоа та MindMeiser, підходять для групової роботи. Крім можливості створення ментальних карт, Ауоа містить інструменти для створення і розподілу завдань і чат, в якому учасники проєкту можуть спілкуватися один з одним. Цей ресурс є чудовим способом допомогти організувати цікаве та змістовне дистанційне навчання. Одним з недоліків даного ресурсу можна вважати відсутність безплатної версії сервісу [37].

На відміну від Ауоа, MindMeiser має безплатний тарифний план для некомерційного використання. Приваблива графіка, широкий спектр інструментів і можливість створювати різні спільні проєкти допоможуть

вчителям англійської мови, які хочуть урізноманітнити навчальний процес. Додаток володіє зручним інтерфейсом і всім необхідним набором функцій, що дозволяють оцінити простоту і зручність технології ментальних карт. Праворуч з'явиться невелике меню з перемикачем, в якому буде змінюватися режим оформлення.

Coggle – це безкоштовний онлайн-додаток, який підтримує співпрацю над проєктами. Ця програма дозволяє створити зручну ментальну карту. Програма має простий інтерфейс і має багато функцій, які дозволяють створювати ментальні карти. Програма підтримує використання зображень, індивідуальних колірних схем, а також можливість перегляду історії документів. Можна повернутися до попередньої версії, зберігаючи список змін.

Якщо в поточній версії досягнуто тупика, карта створена. Ментальні карти, створені за допомогою програми Coggle, можна експортувати у форматі *.png або *.pdf., що робить їх зручними для використання та поширення.

Таким чином, технологія майндмепінгу не лише полегшує організацію навчального матеріалу, але й виступає ефективним засобом для розвитку мовних навичок учнів, стимулюючи їхню активність, креативність та здатність до критичного мислення в процесі вивчення англійської мови.

1.3. Вплив технології майндмепінгу на формування та розвиток мовленнєвих навичок й вмінь учнів старшої школи

Технологія майндмепінгу сприяє розвитку різних видів англійської мовленнєвої діяльності в старшій школі завдяки своїй здатності структурувати інформацію та залучати візуальні, асоціативні зв'язки, що активізують мовленнєві навички та вміння учнів. Уміння слухати, говорити, читати та писати – основні види мовленнєвої діяльності – вдосконалюються завдяки залученню в майндмепінгу елементів, що підсилюють когнітивну взаємодію з матеріалом.

Майндмеппінг відкриває широкі можливості для розвитку мовленнєвих навичок та вдосконалення умінь читання та аудіювання при вивченні іноземних мов, зокрема англійської.

Аудіювання та читання мають багато спільного, оскільки обидва належать до рецептивних видів мовленнєвої діяльності, що передбачають сприйняття і розуміння інформації. Різниця лише полягає у каналі сприйняття інформації: зорове – у процесі читання та слухове – у процесі аудіювання. У обох видах мовленнєвої діяльності розуміння залежить від контексту, який допомагає учням здогадуватися про значення незнайомих слів, граматичних конструкцій чи складних ідей. Учні залучають мовну здогадку для розшифровки незрозумілих слів чи структур, покладаючись на загальний зміст тексту або висловлювання.

Як аудіювання, так і читання вимагають знання лексики та граматики, які необхідні для правильного розуміння отриманої інформації. Обидва види діяльності активізують когнітивні процеси, такі як аналіз, синтез, класифікація та прогнозування. Як у читанні, так і в аудіюванні ефективність залежить від наявності чіткої мети (наприклад, знайти конкретну інформацію або зрозуміти загальний зміст).

Компетентність у читанні / аудіюванні визначається як здатність читати / слухати автентичні тексти різних жанрів і видів із різним рівнем розуміння змісту в умовах прямого й опосередкованого спілкування. Складовими компетентності як в читанні, так й в аудіюванні є знання, навички, вміння та комунікативні здібності.

До вмінь, що формують ці компетентності належать мовленнєві, навчальні, інтелектуальні, організаційні та компенсаційні вміння.

Мовленнєві вміння читання / аудіювання включають [26, с. 280; 370]:

- виділення основної інформації у тексті та прогнозування його змісту;
- вибір головних фактів з ігноруванням другорядних;
- вибіркоче розуміння необхідної інформації прагматичних текстів із використанням мовної здогадки та контексту;
- ігнорування несуттєвого чи невідомого мовного матеріалу тощо.

Успішність формування компетентностей в читанні та аудіюванні значно підвищується за умови застосування ментальних карт, адже вони сприяють розвитку інтелектуальних умінь сприйняття та розуміння текстів, таких як ймовірне прогнозування, критичний аналіз прочитаного чи почутого, класифікація та систематизація інформації. Візуальне відображення ключових ідей у вигляді ментальних карт також активізує мнемічні та логіко-сміслові операції, полегшуючи процес зорового чи слухового сприйняття тексту і сприяючи його глибшому розумінню.

До того ж варто зазначити, що ментальні карти застосовуються як інструмент, що сприяє розвитку навчальних і організаційних вмінь у процесі читання / аудіювання та аналізу текстів. Створення ментальних карт заохочує учнів самостійно організувати інформацію, виділяючи головні ідеї та ключові факти. Це стимулює учнів до самостійного навчання, адже вони самі вибудовують логічні зв'язки між різними частинами тексту.

Як відомо, робота з текстом для читання / аудіювання здійснюється у три основні етапи:

1. Дотекстовий етап – передбачає аналіз мовних і смислових труднощів тексту, ознайомлення учнів із його проблематикою, а також постановку комунікативного завдання.

2. Текстовий етап – включає розв'язання комунікативного завдання та безпосередньо процес читання / прослуховування тексту.

3. Післятекстовий етап – спрямований на перевірку розуміння тексту, обговорення його змісту та розвиток навичок смислової обробки отриманої інформації [26, с. 292; 383].

Варто наголосити, що серед етапів роботи з текстом особливе значення має комунікативне завдання, яке передбачає конкретне завдання для спрямування учнів на цілеспрямоване та усвідомлене розуміння інформації. Таке завдання допомагає організувати увагу й мислення учнів, стимулює процес запам'ятовування. Як комунікативне завдання можна запропонувати учням заповнити ментальну карту, що підвищить ефективність сприйняття інформації та буде слугувати опорою або орієнтиром під час обговорення

змісту прочитаного або прослуханого тексту та смислової переробки інформації на післятекстовому етапі. При читанні / аудіюванні текстів англійською мовою учні створюють ментальні карти, які відображають основний сюжет, тематику, або мотиви. Це сприяє кращому розумінню змісту тексту та концентрації на головному. Такі карти допомагають розвивати вміння узагальнювати інформацію та робити висновки, що є надзвичайно важливим у рецептивних видах мовленнєвої діяльності.

Розвиток умінь читання / аудіювання значною мірою залежить від мовленнєвих навичок, зокрема: лексичних навичок, що забезпечують розпізнавання лексичних одиниць і їх розуміння; граматичних навичок, які дозволяють розпізнавати граматичні форми та прогнозувати синтаксичні структури тексту.

Ментальні карти є ефективним інструментом для роботи з лексикою та граматикою з тексту, забезпечуючи візуалізацію і структурування лексичних чи граматичних одиниць. Наприклад, учні визначають основні лексичні одиниці з тексту і розміщують їх у центрі ментальної карти. Навколо ключових слів створюються гілки з синонімами, антонімами, словосполученнями або контекстами, у яких використовуються ці слова. До кожного слова додаються зображення, кольори або символи, які допомагають створити асоціації та легше запам'ятати значення. При аналізі граматичних структур також можна запропонувати учням створити ментальну карту. Учні виділяють у тексті речення з певними граматичними конструкціями (наприклад, часи дієслів, пасивний стан, умовні речення) і позначають їх на ментальній карті окремими гілками. На кожній гілці учні записують власні приклади речень із використанням тієї ж граматичної структури, що й у тексті. Ментальна карта може показувати, як граматичні структури змінюються залежно від контексту (наприклад, зміни часів у прямих і непрямих реченнях). Граматичні правила подаються у вигляді схем чи таблиць на окремих гілках ментальної карти [24].

Як зазначалося раніше, мовленнєва діяльність людини поділяється на рецептивні та продуктивні види. Рецептивні види МД охоплюють аудіювання та читання, які спрямовані на сприйняття та розуміння інформації, вираженої

іншими людьми. Продуктивні види включають говоріння та письмо, що передбачають формулювання й передачу власних думок або відтворення чужих у письмовій чи усній формі.

Говоріння визначається як усний продуктивний вид мовленнєвої діяльності, що забезпечує комунікацію іноземною мовою. Воно реалізується у двох формах: діалогічній (у взаємодії з аудіюванням) та монологічній. Цей вид мовленнєвої діяльності орієнтований як на одну особу, так і на широку аудиторію. Як і будь-який інший вид діяльності, говоріння характеризується метою, мотивом (зумовленим певною потребою), предметом (думками мовця), продуктом (мовленнєвим висловлюванням – діалогом чи монологом) і результатом, який може проявлятися у вербальній чи невербальній реакції співрозмовників [26, с. 298].

Ментальні карти є ефективним інструментом для розвитку мовленнєвих умінь діалогічного мовлення, оскільки вони сприяють структурованому підходу до формування діалогу. Ініціювання, підтримка та завершення діалогу передбачає використання мовленнєвих кліше. Ментальна карта може містити окремі гілки з типовими фразами для початку та завершення діалогу (напр., *"Hello, how are you?"* / *"Thank you for the conversation, goodbye!"*). Ментальна карта може також включати набір кліше для різних функціональних типів діалогу (напр., діалогу-розпитування, діалогу-домовленості, діалогу-обговорення, діалогу-обміном враженнями, діалогу етикетного характеру тощо). Наприклад, у гілках можна розташувати фрази для уточнення (*"Could you clarify?"*), підтримки розмови (*"That's interesting, tell me more"*), або згоди (*"I see what you mean"*). Це надає учням візуальну підказку та допомагає автоматизувати використання кліше.

Ментальна карта дозволяє створювати асоціативні зв'язки між темами. Наприклад, якщо учень розпочинає діалог про *"hobbies"*, у карті можуть бути запропоновані підтеми: *"sports"*, *"reading"*, *"travel"*, які допоможуть розширити розмову або плавно змінити тему.

Гілки карти можуть бути присвячені реплікам для різних комунікативних намірів (порада, вибачення, запрошення тощо), що допомагає швидко орієнтуватися у виборі мовленнєвих засобів.

Для розвитку вміння учнів надавати емоційного забарвлення діалогу у ментальній карті можна додати інтонаційні позначки, вигуки ("*Wow!*", "*Oh, really?*") та вказівки на невербальні засоби спілкування (жести, міміка), що створює реалістичність комунікативної ситуації.

Карта може містити схему сценарію діалогу відповідно до певної тематики або ситуації (напр., "*ordering food in a restaurant*"). Це забезпечує моделювання реальних умов і відпрацювання типових ситуацій мовлення.

Ментальні карти використовують також з метою вдосконалення інтелектуальних умінь учнів надавати критичну оцінку інформації та відповідну реакцію. У процесі роботи з картою учні можуть позначати різними кольорами чи символами фактичну інформацію, аргументи або сумнівні твердження, що потребують уточнення. Приклад: у карті поруч із тезою співрозмовника ("*Traveling is expensive*") можна додати значок питання для уточнення або позначити коментар ("*But there are budget options*").

Таким чином, ментальні карти допомагають учням не лише структурувати знання, але й активно долучатися до практики діалогічного мовлення, підвищуючи їхню впевненість і комунікативну компетентність.

Слід зауважити, що ментальні карти належать до вербально-зображальних опор, оскільки вони комбінують текстову інформацію (вербальну) з графічними елементами (зображальними), такими як схеми, стрілки, гілки, кольорові позначення. Вони забезпечують учнів структурованою візуальною підтримкою для побудови висловлювань і сприяють розвитку як діалогічного, так й монологічного мовлення.

Перш ніж описати можливі шляхи використання ментальних карт на уроці іноземної мови у навчанні монологічного мовлення, з'ясуємо таке поняття як «компетентність у монологічному мовленні».

Компетентність у монологічному мовленні — це здатність ефективно здійснювати усну комунікацію у монологічній формі в життєво важливих для

певного віку сферах та ситуаціях, відповідно до поставленого комунікативного завдання. Вона передбачає, що мовець володіє вміннями планувати, реалізовувати та коригувати свою мовленнєву поведінку під час створення та варіювання іншомовного мовлення у різних типах монологічних висловлювань. Це здійснюється з урахуванням контексту, мовленнєвого завдання, комунікативного наміру та норм спілкування, характерних для цільової культурної спільноти [26, с. 340].

Компетентність у монологічному мовленні, як й будь-який інший вид мовленнєвої діяльності, базується на інтегрованій взаємодії комплексу знань, навичок, умінь і комунікативних здібностей, які формують основи успішної комунікації.

Загальні переваги використання ментальних карт для розвитку монологічного мовлення: полегшення планування висловлювання; підтримка логічної послідовності думок; сприяння самостійності учнів; візуалізація складної інформації, що допомагає краще запам'ятовувати.

Можливі шляхи використання ментальних карт на уроці англійської мови для розвитку вмінь монологічного мовлення:

1. Підготовка до монологу. Використання карти як інструменту для збору ідей та ключових фраз, що можуть бути використані в монолозі.
2. Моделювання монологу. Учні створюють власну карту як план для діалогу.
3. Розширення словникового запасу. Використання карт для запису нових слів, фраз і мовленнєвих кліше.
4. Аналіз зразка монологу.

Ментальна карта допомагає виділити основні частини монологу (вступ, основна частина, висновок). Приклад: Головна гілка — тема монологу. Підгілки: *"Introduction"* — мета висловлювання, загальний контекст. *"Main body"* — ключові аргументи або тези. *"Conclusion"* — підсумок, висновки.

Створення карти для візуалізації зв'язків між думками. Приклад: Використання стрілок між гілками для демонстрації причинно-наслідкових

зв'язків між тезами (наприклад, у монологі про екологічні проблеми: "*Deforestation* → *Climate change* → *Loss of biodiversity*").

Аналіз мовленнєвих засобів зразка монологу за допомогою ментальної карти. Учні додають гілки для фраз, які використовувалися для:

- вираження причини (*because, as a result*);
- порівняння (*similarly, in contrast*);
- висновків (*therefore, in conclusion*).

Критичний аналіз змісту зразка монологу. Створення карти, яка включає: сильні сторони монологу (логічність, переконливість); слабкі сторони (відсутність аргументів, недостатня деталізація). Приклад: карта для оцінки монологу про "*Space Exploration*". Гілки – *Strengths* (цікаві факти, чітка структура), *Weaknesses* (недостатньо прикладів).

Аналіз інтонації та невербальних засобів. Учні додають гілки з примітками про інтонацію, паузи, акценти або використання жестів. Приклад: головна гілка – *Delivery*; підгілки – *Tone (enthusiastic)*, *Gestures (appropriate)*, *Pauses (effectively used)*.

Порівняння різних монологів. Карта створюється для порівняння двох монологів за темою, стилем або структурою. Приклад: головна гілка – *Comparison of two speeches*; підгілки – *Style (formal/informal)*, *Content (detailed/general)*.

Таким чином, ментальні карти можуть ефективно використовуватися для опрацювання кожного з умінь монологічного мовлення, адаптуючись до різних завдань і рівнів складності.

Ментальні карти є також ефективним засобом для розвитку навичок та умінь письма, спрямованих на висловлення думок у письмовій формі. Ментальні карти допомагають учням планувати й структурувати речення відповідно до того, як вони повинні бути написані. Замість того, щоб лише переказувати усні думки, учні можуть візуально представити ідеї, що сприяє чіткому і логічному будуванню тексту. Наприклад, для створення опису картини можна намалювати гілки з ключовими аспектами (образ, кольори, емоції), які учень має включити в текст [5].

Ментальні карти допомагають забезпечити цілісність і зв'язність тексту, оскільки дозволяють візуально представити основні ідеї та аргументи, які повинні бути розвинені у висловлюванні. Зазначені блоки допомагають уникати дублювання інформації й забезпечують логічність у розкритті теми.

Ментальні карти дозволяють розглянути стилістичні характеристики тексту ще на етапі планування. Учні можуть створювати гілки з прикладами стилістичних прийомів або конструкцій, які відповідають певному стилю і жанру письма (формальний, науковий, художній тощо). Наприклад, вивчіть ментальну карту, яка відображає стиль наукового тексту, із зазначенням ключових лексичних і граматичних особливостей.

Важливим мовленнєвим вмінням письма є здатність композиційно правильно будувати текст певного жанру і типу. У цьому аспекті ментальні карти допомагають учням правильно структурувати текст відповідно до певного жанру і типу (напр. есе, лист, звіт). Вони дозволяють чітко виділити вступну, основну і завершальну частини письмового висловлювання. Приклад: створіть карту, яка включає гілки для розділів есе (вступ, головна частина, висновок), із зазначенням ключових ідей для кожного розділу.

Використання ментальних карт для передачі змісту та смислу тексту-оригіналу дає змогу учням стисло й логічно структурувати отриману інформацію. Учні можуть створити гілки, що відображають основні ідеї оповідання чи статті, які були прочитані, що полегшує подальше написання переказу або створення власного твору на основі цього матеріалу.

Отже, ментальні карти відіграють значну роль в удосконаленні письмових навичок. Їх використання під час підготовки до написання текстів сприяє створенню зв'язних, стилістично правильних і логічно побудованих письмових робіт. Завдяки чіткій візуалізації матеріалу учні легше організовують свої думки та структурують тексти відповідно до вимог жанру і стилю.

Загалом, технологія майндмепінгу стимулює розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, оскільки сприяє інтеграції когнітивних, асоціативних та комунікативних аспектів навчання. Вона допомагає учням формувати

повноцінне мовне середовище, забезпечуючи зв'язок між знанням, розумінням та практичним використанням англійської мови.

Висновки до розділу 1

Психологічні особливості підліткового віку, з одного боку, та особливості сучасної молоді, зумовлені її приналежністю до покоління Z, з іншого, дозволяють зробити деякі узагальнення щодо психологічних характеристик сучасних учнів старших класів, що впливає на характер їхньої пізнавальної діяльності в процесі навчання.

Учні старших класів демонструють активність, інтерес до вдосконалення навичок сприйняття і запам'ятовування інформації, бажання та здатність навчатися, виконувати різноманітні завдання й експериментувати. Вони мають розвинені навички формування думок, прагнуть до творчості та активно діляться результатами своєї роботи з іншими. Їхня когнітивна сфера характеризується переходом до абстрактного і формально-логічного мислення, здатністю працювати із символами, абстрагуватися від конкретного, а також розвивати теоретичне і рефлексивне мислення.

Водночас представники покоління Z мають специфічні особливості, такі як глибока інтеграція в цифрове середовище, необхідність швидко змінювати завдання, схильність до фрагментарного мислення та короткострокових цілей. Для них характерна низька концентрація уваги, швидка стомлюваність і труднощі в опрацюванні великих обсягів лінійної інформації. Особливий інтерес до візуального контенту також визначає їхні уподобання у навчанні. Загалом, ці характеристики визначають специфіку підходів до організації навчального процесу, вибір методів та прийомів навчання, а також способів візуалізації.

Однією з ефективних технік візуалізації думок є майндмеппінг. Майндмеппінг – це спосіб представлення думок та інформації за допомогою певних схем, зображень і таблиць з метою вирішення різноманітних завдань: для розуміння змісту тексту, генерування ідей, ознайомлення з новою

інформацією тощо. Ця технологія є універсальною та адаптованою до активного сприйняття учня.

Використання ментальних карт у навчальному процесі має більше переваг, ніж недоліків. За допомогою цієї техніки візуалізації можна досягнути різних навчальних цілей. Серед них: забезпечення умов для розвитку та вдосконалення творчої особистості учня; створення позитивної мотивації до процесу навчання та пізнавальної діяльності; посилення впливу на самовдосконалення та самореалізацію учнів; запровадження цілеспрямованої та зразкової моделі навчання; пошук творчих шляхів побудови системи уроків іноземної мови. Використання ментальних карт спонукає учнів до набуття нових знань, умінь і навичок на основі їхнього особистого досвіду, надає їм можливість використати свою творчість та уяву у створенні ментальних карт.

Технологія майндмепінгу є ефективним інструментом для формування та розвитку мовленнєвих навичок і вмінь всіх видів мовленнєвої діяльності учнів старшої школи. Зокрема, використання ментальних карт сприяє покращенню структурування інформації, адже вони дозволяють учням організовувати та систематизувати знання, що є ключовим для успішного формування та вдосконалення мовленнєвих компетентностей в читанні, аудіюванні, говорінні та письмі.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МАЙНДМЕПІНГУ ДЛЯ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЄВИХ НАВИЧОК Й ВМІНЬ УЧНІВ 11-ГО КЛАСУ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

2.1. Розробка вправ та завдань із використанням технології майндмепінгу для формування англомовної компетентності учнів 11-го класу у різних видах мовленнєвої діяльності

Успішне впровадження компетентнісно-діяльнісного підходу до навчання іншомовного спілкування в старшій школі, зокрема в 11 класі, значною мірою залежить від вправ і завдань, які визначають зміст дій, що

виконують учні під час засвоєння та активізації навчального матеріалу. Лише ретельний дидактичний добір цих завдань і методично обґрунтована їх організація здатні забезпечити ефективне формування іншомовних комунікативних навичок і досягнення цілей навчання, передбачених шкільною програмою. У процесі виконання відповідних дій у різних формах роботи (індивідуальній, парній, груповій) учні не лише засвоюють лінгвістичні особливості іноземної мови, але й отримують практичний досвід мовленнєвої діяльності в різних комунікативних ситуаціях [11, с. 6].

З огляду на це, нами було розроблено комплекс вправ та завдань із використанням технології майндмеппінгу для формування англomовної компетентності учнів 11-го класу у різних видах мовленнєвої діяльності. При розробці цих вправ та завдань ми керувалися вимогами Навчальної програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів. Згідно чинної програми викладання англійської мови повинно здійснюватися з метою формування у них іншомовної комунікативної компетентності на рівні незалежного користувача. Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів на кінець 11-го класу щодо формування комунікативної компетентності узагальнено в додатку А [27].

Ефективність вербальної комунікації залежить від багатьох факторів, важливим з яких є вміння мовця виділяти дані в інформаційному потоці, опрацьовувати їх, структурувати й логічно будувати висловлення, доносити до слухача основну думку. Побудова ментальної карти може забезпечити ефективну допомогу в досягненні цих цілей. Відповідно даних рекомендацій нами було сформовано завдання з читання, аудіювання, говоріння та письма за допомогою технології майндмеппінгу. Розроблені ментальні карти та завдання охоплювали дві теми освітньої програми в 11 класі, такі як: «Being a student» (тема уроку – «A foreign language is a language for life»), «Make up your mind » (тема уроку – «Choosing a future profession», «Writing a formal letter», «Professional skills and abilities of a person»).

Тема: *Being a Student* (“A foreign language is a language for life”)

Читання

Завдання: прочитайте статтю про те, як вивчення іноземних мов допомагає у кар'єрі. Під час читання заповніть розділ мапи з ключовими ідеями.

Вправа на пошук певної інформації: дайте відповіді на запитання до тексту, використовуючи мапу з ключовими ідеями.

Картування тексту: прочитайте текст “*Why Learning English Matters in Today’s World*”. Під час читання заповніть секції мапи: *Benefits of Learning English, Global Opportunities, Challenges and Solutions*.

Пошук контексту: знайдіть у тексті вислови, які стосуються різних професій. Запишіть їх у відповідні частини мапи.

Складання запитань: після читання створіть 5 запитань до тексту, які допоможуть іншим учням зрозуміти ключові моменти.

Аудіювання

Занотуйте ключові ідеї: прослухайте подкаст про те, як студенти використовують іноземну мову в подорожах. Заповніть секції мапи: *Travel Stories, Language Tips, Unexpected Challenges*.

Розпізнавання емоцій: прослухайте виступ студента про його досвід навчання за кордоном. Занотуйте емоції, які він виражає (захоплення, розчарування, гордість тощо).

Говоріння

Рольова гра: ви переконуєте друга записатися на курс англійської мови. Використовуйте аргументи з ментальної карти.

1. Підготовка до рольової гри

Індивідуальна робота: перед початком гри учні переглядають ментальну карту, щоб обрати найбільш релевантні аргументи для своєї ролі. Наприклад, карта може містити гілки:

Career Opportunities (Кар'єрні можливості)

Travel Benefits (Переваги для подорожей)

Personal Development (Особистий розвиток)

Academic Success (Успіх у навчанні)

Учні занотовують ключові пункти, які вони планують використовувати, та приклади для їх підтвердження.

2. Під час рольової гри

Аргументація: учень, який виконує роль переконуючого, використовує аргументи з ментальної карти. Наприклад, у гілці *Career Opportunities* зазначено: *"English is required in most international companies. It opens doors to high-paying jobs."*

У гілці *Travel Benefits*: *"With English, you can easily navigate in any country and make friends from all around the world."* Для кожного аргументу учень може додати приклад із власного досвіду або приклад знайомих.

Ментальна карта може бути зображена на інтерактивній дошці або плакаті в класі. Учасник, що переконує, може вказувати на ключові гілки, підкріплюючи свої слова графічним матеріалом.

Якщо учень грає роль «друга», який сумнівається, він може використовувати карту для формулювання заперечень або уточнюючих питань (наприклад: *"How will English help me in the field of medicine?"*).

3. Взаємодія та імпровізація

Спільне заповнення: якщо дискусія переходить у діалог, «переконуючий» учень може додати нові аргументи до мапи на основі запитань або сумнівів друга.

Розв'язання заперечень: якщо учень у ролі друга каже: *"I don't have time to study the language,"* переконуючий може звернутись до секції мапи *Personal Development* і додати: *"Even 15 minutes a day can improve your skills."*

4. Підсумок і рефлексія

Після завершення рольової гри учні можуть обговорити, які аргументи були найбільш переконливими, і як ментальна карта допомогла структурувати розмову. Карта може бути оновлена після гри, а саме можна додати нові приклади або контраргументи, які виникли під час обговорення.

Як додаткову можливість можна використати ментальну карту як «підказку» для створення структурованого міні-дебрифінгу після гри, де учні порівнюють свої аргументи й вибирають найкращі.

Ментальна карта не тільки полегшує процес гри, але й навчає учнів структурувати думки, ефективно використовувати приклади і аргументи.

Дискусія на тему: “Foreign Language as a Key to Success” («Іноземна мова як ключ до успіху»). Кожен учень висловлює свою точку зору та додає приклади з реального життя.

1. Підготовка до дискусії

До початку уроку. Учні отримують шаблон ментальної карти з основною темою в центрі (“Foreign Language as a Key to Success”) і порожніми гілками, які потрібно заповнити під час обговорення.

Гілки мапи можуть містити такі підрозділи:

Career Opportunities (Кар'єрні можливості)

Personal Development (Особистий розвиток)

Global Communication (Глобальна комунікація)

Cultural Awareness (Культурна обізнаність)

Challenges (Виклики)

2. Під час дискусії

Індивідуальні аргументи: кожен учень заповнює мапу своїми ідеями. Наприклад: у гілку *Career Opportunities* учень додає: “Knowing English helped my cousin get a job in IT.” До гілки *Personal Development*: “Learning French taught me to be more disciplined.”

Колективне обговорення: у процесі дискусії вчитель або учні можуть доповнювати загальну мапу на дошці або в онлайн-середовищі (наприклад, Padlet або MindMeister), збираючи ідеї всіх учасників.

3. Систематизація аргументів

Ментальна карта допоможе: а) структурувати аргументи за категоріями, щоб уникнути повторень; б) візуалізувати зв'язки між різними ідеями (наприклад, як знання іноземних мов впливає на подорожі та водночас на кар'єрні перспективи); в) виділити найсильніші аргументи для підсумкового обговорення.

4. Підсумки

Після завершення дискусії учні переглядають заповнену мапу, обговорюють, які ідеї були найпереконливішими, і пропонують свої висновки.

Домашнє завдання: використати мапу як основу для написання есе або презентації.

Ментальна карта перетворює дискусію на інтерактивний процес і допомагає візуально структурувати думки, що особливо корисно для учнів, які надають перевагу візуальному способу навчання.

Письмо

Міні-есе на тему: *"How can a foreign language change my life?"* («Як іноземна мова може змінити моє життя?»). Складіть план есе за допомогою мапи.

1. Підготовка ментальної карти. Створення центральної теми: у центрі мапи розміщуємо тему *"Foreign Language as a Life-Changer"*. Гілки та підгілки:

Career Opportunities: International companies, High-paying jobs, Internship opportunities.

Personal Development: Improving memory and focus. Boosting confidence, Improving public speaking skills

Travel Benefits: Easier communication abroad, Making new friends, Accessing local cultures

Cultural Awareness: Understanding other traditions, Learning history and literature.

Challenges and Solutions: Staying motivated, Finding resources, Overcoming language barriers

2. Під час написання есе.

Вступ (*Introduction*). Використайте центральну тему мапи, щоб сформулювати загальну ідею: *"Foreign language is a tool that opens doors to numerous opportunities in various areas of life."* («Іноземна мова — це інструмент, що відкриває двері до безлічі можливостей у різних сферах життя»). Посилайтесь на головні гілки, щоб анонсувати основні аргументи, які будуть розглянуті в тексті.

Основна частина (*Body*). Перший абзац: Оберіть гілку *Career Opportunities* і поясніть, як іноземна мова допомагає будувати кар'єру. Використайте підгілки як приклади. Другий абзац: Розкрийте гілку *Travel Benefits*, додавши реальні або уявні ситуації, які ілюструють переваги. Третій абзац: Зосередьтесь на *Personal Development*, додавши, як вивчення мови покращує когнітивні здібності чи підвищує впевненість.

Висновок (*Conclusion*). Підсумуйте всі аргументи з мапи, наголосивши, що іноземна мова не лише змінює життя, а й робить його цікавішим і перспективнішим. Використайте гілку *Challenges and Solutions* для вказівки на те, що навіть труднощі у вивченні мови можна подолати.

3. Після написання есе.

Використайте ментальну карту як чек-лист, щоб переконатися, що всі ключові аргументи та приклади з мапи відображені в есе. Якщо певна частина тексту виглядає недосконалою, поверніться до мапи й додайте додаткові ідеї або приклади.

Ментальна карта допомагає зробити процес написання есе більш структурованим, організованим і водночас творчим, що особливо важливо для учнів.

Особистий блог: напишіть пост у форматі блогу на тему «Моя перша спроба говорити англійською» (*My first attempt to speak English*).

Підготовка ментальної карти. Центральна тема: у центрі мапи розміщуємо основну тему блогу *My first attempt to speak English*. Гілки та підгілки: розбиття на ключові етапи, які допоможуть організувати розповідь.

Motives for Starting: Why I decided to learn English, Purpose of learning (e.g., travel, career, personal development), Preparation for the First Conversation.

How I prepared (learning phrases, watching videos, listening to podcasts)

Difficulties I faced (fear of mistakes, anxiety)

The Conversation Process: How it went (where, with whom, what we talked about), The phrases I used, the difficulties I encountered.

Results and Reflection: How I felt after the first attempt, Whether I overcame the barrier, My impressions and desire to continue.

Plans for the Future: How I will improve my speaking skills, The resources I will use.

2. Під час написання блогу

Вступ (*Introduction*). Використовуємо центральну тему з мапи, щоб визначити основний напрямок. Напишіть, чому ви вирішили спробувати говорити англійською. Приклад: *“I have always wanted to speak English fluently, but I didn't know where to start. My first attempt to speak English was both exciting and scary”*.

Основна частина (*Body*). Опишіть, чому ви вирішили почати вивчати мову, що мотивувало вас до цього. Розкажіть, як готувались до першої спроби. Можна згадати, як ви вивчали фрази або слухали іноземну мову. Поділіться своїми емоціями під час першої розмови, які труднощі виникли, як ви подолали мовний бар'єр, і як відчували себе впродовж розмови. Розкажіть, як ви відчули себе після першої спроби говорити англійською, чи вдалося подолати страх помилок.

Висновок (*Conclusion*). Завершіть пост, підсумовуючи, як перша спроба говорити англійською вплинула на ваше бажання продовжувати навчання. Згадайте, які кроки ви плануєте робити далі. Приклад: *“This first attempt was a real breakthrough for me. Although I made mistakes, I now know that I can speak English and I will work on improving my skills.”*

3. Використання ментальної карти після написання

Після написання блогу використайте ментальну карту як список для перевірки, чи всі важливі моменти були враховані. Якщо деякі частини виглядають неповними, поверніться до мапи і додайте нові деталі або приклади.

Ментальна карта дозволяє чітко структурувати блог, надаючи йому логічну послідовність і допомагаючи учням зосередитись на важливих аспектах першої спроби говорити англійською.

Тема: *Make up Your Mind (“Choosing a future profession”)*

Розглянемо кілька завдань, які допоможуть учням 11 класу розвивати їхні мовленнєві навички з англійської мови за допомогою ментальної карти з теми

“*Make up your mind*”. Завдання охоплюють різні види мовленнєвої діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письмо.

Центральний термін, що об'єднує всі інші, - це WORK (робота), який охоплює всі аспекти, пов'язані з професійною діяльністю.

1. JOB RESPONSIBILITIES (Обов'язки на роботі)

Ця гілка відображає основні *job responsibilities*, які можуть бути на різних посадах. Вона включає завдання, що виконуються працівниками, наприклад: *tasks, duties, workload*.

2. OCCUPATIONS AND RELATED ACTIVITIES (Професії та пов'язані з ними активності). Ця гілка охоплює *occupations*, такі як: *librarian, teacher, nurse* тощо. Вона також включає різні *related activities*, наприклад, *research, teaching, consulting*.

3. LABOUR MARKET (Ринок праці). Ця гілка описує *labour market*, що включає: *human resources, job opportunities, employment trends*.

Це також стосується того, як *labour market* реагує на зміни в економіці, технологіях і потребах компаній.

4. EMPLOYMENT (Працевлаштування)

Термін *employment* (працевлаштування) визначає типи зайнятості, такі як: *full-time, part-time, freelance, temporary work*

Ця гілка також охоплює аспекти, пов'язані з підписанням контрактів та умовами роботи.

5. WORK CONDITIONS (Умови праці)

Work conditions включають: *salary, workplace safety, working hours, benefits*. Це відображає умови, за яких працівники виконують свої обов'язки.

6. TEMPORARY WORK (Тимчасова робота)

Ця гілка розглядає *temporary work* (тимчасову роботу), яка може бути: *seasonal work, fruit picking*. Тимчасова робота часто має певні обмеження в часі і типі завдань.

7. SALARY (Зарплата)

Salary є важливою частиною карти, оскільки вона визначає фінансові аспекти роботи. Ця гілка включає: *hourly wage, annual salary*.

Ця ментальна карта дає змогу учням краще зрозуміти різні аспекти роботи, такі як обов'язки, професії, умови праці, типи зайнятості, і навіть зарплата та ринок праці для легшого запам'ятовування та практики.

1. Завдання з читання

Завдання 1: заповни пропуски, використовуючи терміни з ментальної карти.

Інструкція: Надати учням коротку статтю або текст на тему роботи. Вони повинні прочитати його і заповнити пропуски, використовуючи відповідні слова з ментальної карти (наприклад, *salary, labour market, full-time, temporary, human resources*).

Text example:

"Many people look for (1) _____ opportunities that provide stability and a regular (2) _____. However, some prefer (3) _____ jobs, such as fruit picking during the harvest season. This type of work is part of the growing (4) _____, where people often change jobs."

Questions:

1. *What is the difference between full-time and temporary work?*
2. *How does the labour market affect the availability of jobs?*

2. Завдання з аудіювання

Завдання: послухайте інтерв'ю і визначте, які обов'язки були згадані.

Інструкція: Поставити учням короткий аудіофайл, в якому людина обговорює свої обов'язки на роботі. Учні повинні прослухати і визначити основні обов'язки, використовуючи терміни з ментальної карти.

Приклад запитань:

What are the main responsibilities mentioned in the text?

Is this job full-time or temporary? How can you tell?

How are the working conditions described?

3. Завдання з говоріння

Завдання 1: обговоріть можливості працевлаштування. Ви – роботодавець, а ваш партнер – кандидат на роботу (рольова гра).

Інструкція: у парах один учень грає роль роботодавця, а інший – кандидата, який шукає роботу. Вони повинні обговорити різні типи зайнятості (наприклад, повну зайнятість та тимчасову) і обов'язки на цих посадах, використовуючи слова з ментальної карти.

Завдання 2: обговоріть майбутні професії та типи зайнятості (групова дискусія).

Інструкція: розділіть клас на маленькі групи. Кожна група повинна обговорити питання, використовуючи слова та ідеї з ментальної карти, такі як *labour market, types of employment, and working conditions*.

Discussion Questions:

What will the labour market look like in 10 years?

How will technology affect human resources and working conditions?

Will more people work full-time or temporary jobs in the future?

Завдання 3: підготуйте короткий виступ про професію вашої мрії, використовуючи ключові слова з ментальної карти (презентація професії).

Завдання 4: проаргументуйте свою точку зору з теми «Чи потрібна вища освіта для успіху?» з опорою на ментальну карту (дебати). Клас ділиться на групи, і кожна група повинна висунути свої аргументи на підтримку своєї позиції.

4. Завдання з письма

Завдання 1: напишіть лист-заявку на роботу.

Інструкція: запропонуйте учням вибрати роботу, що їх цікавить (наприклад, вчитель), і написати формальний лист-заявку. Вони повинні використовувати терміни з ментальної карти.

Приклад теми для листа: уявіть, що ви подаєте заявку на посаду вчителя. Напишіть лист-заявку, в якому потрібно розкрити такі пункти: чому ви зацікавлені в цій роботі, ваші кваліфікації, ваші очікування щодо зарплати та умов праці.

Завдання 2: написати лист своєму англійському другові.

Інструкція: попросіть учнів написати лист, у якому вони діляться своїми поглядами на важливість вибору професії. Для написання листа необхідно було

використати слова представлені на ментальній карті: *to succeed, a career, freedom, a graduate, to get insight into, a confidence, a possibility.*

Завдання 3: напишіть есе або короткий текст, використовуючи ментальну карту.

Інструкція: попросіть учнів створити англomовну ментальну карту. Учні перекладають гілки ментальної карти англійською мовою та створюють свою англomовну версію в робочому зошиті або за допомогою програм, наприклад, Canva чи MindMeister.

Фрази, які використовуємо в даному завданні:

- одна професія на все життя залишається в минулому (*the days of one career per lifetime are in the past*);
- тож і настав час подумати про вибір професії (*but then it came time to choose a career*);
- правильний вибір професії має важливе значення для кожної людини (*right career choice is important to every individual*);
- перше самостійне рішення в кожній молодій людині - це вибір професії (*the first self-dependent decision in the life of every young person is the occupational choice*);
- єдиний вибір, який стояв перед мною - це вибір професії (*the only choice I needed to make was to choose a profession*).

Використовуючи створену ментальну карту, напишіть текст, який пояснює важливість вибору професії. У тексті врахуйте наступне:

Чому сучасні люди змінюють професії протягом життя (*Why modern people change professions throughout their lives*). Які чинники є важливими при виборі кар'єри (*What factors are important when choosing a career*). Як молодь сприймає свій перший вибір професії (*How young people perceive their first choice of profession*). Які складнощі або виклики можуть виникати під час вибору професії (*What difficulties or challenges may arise when choosing a profession*).

Структура тексту включає: 1) вступ (запропонуйте свою думку про важливість вибору професії та згадайте, як цей вибір впливає на життя); 2)

основна частина (обговоріть кожну ідею з ментальної карти, розкрийте значення кожної фрази в контексті вашого власного досвіду або спостережень);
3) висновок (підведіть підсумки про роль правильного вибору професії та як це впливає на щастя та успіх у житті).

Творче завдання: у висновку тексту учням можна запропонувати самостійно створити своє гасло або девіз щодо вибору професії, використовуючи ідеї з карти. Це завдання розвиває письмові навички, дозволяє інтегрувати вивчену лексику з теми, а також сприяє творчому підходу до роботи.

Отже, майндмеппінг – це універсальний інструмент, який може бути ефективно використаний для розвитку різних видів мовленнєвої діяльності. Завдяки своїй візуальній привабливості та гнучкості, він дозволяє учням не тільки структурувати інформацію, але й розвивати творче мислення, критичне мислення та комунікативні навички.

2.2. Експериментальна перевірка ефективності використання технології майндмеппінгу для розвитку мовленнєвих навичок й вмінь учнів 11-го класу на уроках англійської мови

З метою перевірки ефективності використання технології майндмеппінгу для розвитку мовленнєвих навичок й вмінь учнів 11-го класу на уроках англійської мови було проведено педагогічний експеримент.

Педагогічний експеримент проводився на базі Луцької школи-лицею № 25 з 1 квітня 2024 року по 26 квітня 2024 року. В експерименті взяли участь учні 11-А (15 учнів) та 11-Б (16 учнів) класів.

Експеримент проводився в три етапи:

1) Констатувальний, його мета визначення вихідного рівня сформованості навичок та вмінь мовленнєвої діяльності учнів.

2) Формувальний передбачав впровадження технології майндмеппінгу для розвитку навичок й вмінь учнів 11-го класу в різних видах мовленнєвої діяльності на уроках англійської мови.

3) Контрольний – метою контрольного етапу педагогічного експерименту було оцінити ефективність використання технології майндмепінгу для розвитку мовленнєвих навичок і вмінь учнів 11-го класу на уроках англійської мови. На цьому етапі здійснювалася перевірка змін у рівні сформованості мовленнєвої компетентності учнів (покращення або погіршення) після впровадження технології.

На першому констатувальному етапі експериментального дослідження, який проходив з 1 по 6 квітня 2024 року, було досліджено та проаналізовано вихідний рівень сформованості мовленнєвих навичок та умінь старшокласників. У першій частині було проаналізовано такі критерії покращення мовленнєвих навичок учнів (на основі мовленнєвої компетентності, якою повинні володіти учні на початок 11-го класу)

1) Говоріння. Учні володіють різноманітними мовленнєвими вміннями: описують, розповідають, висловлюють свою думку. Можуть брати участь у діалогах, передавати зміст текстів та висловлювати свої враження. Обсяг висловлювання – не менше 20 речень.

2) Письмо. Здатність описувати, характеризувати та оцінювати події, ситуації, дії, мовленнєві та фактичні ситуації у формі особистих листів, нотаток та коротких повідомлень на основі вивчених граматичних правил та синтаксису. Обсяг – не менше 18 речень.

3) Читання. Володіють навичками читання з розуміння, пошуку інформації в тексті, аналізу та синтезу прочитаного. Можуть працювати з текстами різного жанру та складності. Обсяг – не менше 900 друкованих знаків.

4) Аудіювання. Ефективно сприймають інформацію як під час безпосереднього спілкування, так і при прослуховуванні записів. Можуть виділити основні ідеї в текстах, пов'язаних з повсякденним життям, і відрізняють головні факти від другорядних. Активно використовують контекст і свої знання мови для розуміння нового матеріалу.

Для того, щоб визначити початковий рівень мовленнєвих навичок та умінь старшокласників було проведено комплексне тестування учнів обох класів.

Контроль розвитку навичок аудіювання має на меті визначити рівень розвитку вміння учнів усного розуміння. Кількість можливих набраних балів варіювалося від 0 до 20.

Контроль читання також проводився у формі тестів, спрямованих на перевірку рівня сформованості розуміння прочитаного, тобто усвідомлення сенсу прочитаного. Кількість балів – від 0 до 20.

До показників сформованості умінь письма відносили зв'язність мовлення, граматичну правильність, повноту словникового запасу та виконання трьох умов у завданні. Кожен з цих показників оцінюється від 0 до 2 балів; кількість балів, яку можна отримати за одне речення, коливається від 0 до 12. Загальна кількість балів за письмову частину – від 0 до 22.

Показниками сформованості умінь усного мовлення в 11 класі є послідовність, вичерпність, конкретність, багатий словниковий запас, правильне граматичне та фонетичне оформлення. Кожен показник оцінюється за шкалою від 0 до 3 балів. Тому мінімальна оцінка за розмовне завдання може становити 0 балів, а максимальна – 18 балів.

Загалом максимальна кількість балів, яку міг отримати учень за результатами тестування, становила 80. Отже, за результатами комплексного тесту було визначено рівень володіння мовою учнями 11 класу:

- 1) високий (53-80 балів);
- 2) середній (27-52 бали);
- 3) низький (0-26 балів).

Результати комплексного тестування, проведеного на констатувальному етапі експерименту, показали, що більшість учнів (37,5% та 43,75, 6 і 7 учнів відповідно) мають середній рівень володіння мовою в обох класах. Майже 27 % з 11-А та 28 % з 11-Б класу мали низький рівень володіння мовою. Щодо високого рівня учні 11-А показали результат 29 %, а учні 11-Б класу – 28 %. Відповідно результати тесту показали, що між учнями 11-А та 11-Б класів не було значної різниці у рівні володіння мовою (табл. 3.1). Це означало, що 11-А клас можна було й надалі використовувати як контрольну групу, а 11-Б як

експериментальну під час формувального та контрольного етапів навчального експерименту.

Таблиця 3.1

Дослідження рівнів сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності

Клас	Рівень сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності		
	Низький	Середній	Високий
11-А	27,25 %	43,75%	29 %
11-Б	34,5 %	37,5 %	28 %

На другому формувальному етапі педагогічного експерименту було впроваджено розроблені нами завдання з використанням технології майндмепінгу, спрямовані на формування та розвиток мовленнєвих навичок та умінь учнів в 11-му класі.

На цьому етапі була сформована експериментальна група (11-Б клас), якій викладали англійську мову на основі запропонованої нами методики і група учнів, якій викладали англійську мову традиційним способом. Формуючий експеримент проводився в 2024 році і включав в себе 8 уроків англійської мови (3 уроки на тиждень) з використанням технології майндмепінгу.

У цей період в навчальну програму було включено вивчення теми *“Being a student”* та *“Make up Your Mind”*. Дотримуючись цих тем, з використанням ментальних карт ми розробили і реалізували завдання освітнього процесу. Докладний опис цих завдань представлено у підрозділі 2.1.

Крім того, відповідно до принципу поступового ускладнення навчального матеріалу від простого до складного, розроблені завдання передбачали такі уміння:

- розпізнати ментальні карти, навчитися їх «читати», використовувати їх для запам'ятовування навчального матеріалу, актуалізувати свої базові знання, пов'язані з ними;
- доповнювати частково створені ментальні карти власними ідеями;

- застосовувати технологію створення ментальних карт для аналізу прочитаних або прослуханих текстів;
- використовувати ментальні карти для структурування усного та писемного мовлення;
- самостійно створювати власні інтелект-карти для генерування ідей;
- створювати власні ментальні карти для систематизації та узагальнення того, що вони дізналися з теми.

Створені учнями ментальні карти підлягали як оцінюванню з боку вчителя, так й самооцінюванню. Для цього було розроблено критерії оцінювання, які враховують такі параметри, як графічне оформлення та зміст карти.

Учні спочатку ознайомилися з цими критеріями та мали можливість застосувати їх як інструмент для самооцінювання власної роботи.

Контрольний етап експериментального дослідження тривав з 1 квітня 2024 року по 26 квітня 2024 року. Перевірялася ефективність впровадження технології майндмеппінгу для покращення навчальної діяльності та розвитку мовленнєвих навичок та умінь учнів 11 класу на уроках англійської мови. Перевірка здійснювалася шляхом написання учнями повторної комплексної контрольної роботи та статистичної обробки результатів.

Для цього було проведено два зрізи порівняння:

- 1) порівняння навчальної успішності учнів експериментальної та контрольної групи на початку та в кінці експерименту для визначення динаміки успішності;
- 2) порівняння результатів навчання експериментальної групи та контрольної групи, щоб перевірити гіпотезу про те, що динаміка результатів навчання експериментальної групи та контрольної групи є результатом впливу експерименту, а не самого процесу навчання.

Результати експерименту свідчать про позитивні зміни у рівні сформованості мовленнєвої компетентності учнів експериментальної групи (11-Б клас) після формувального етапу (табл. 3.2). До початку експерименту низький рівень володіння навичками та вміннями мовленнєвої діяльності мали

34,5% учнів, тоді як після його завершення цей показник знизився до 13%. Кількість учнів із середнім рівнем зросла: до експерименту цей рівень демонстрували 37,5% учнів, а після – 53%. Високий рівень володіння мовленнєвими навичками також покращився. Якщо до експерименту його демонстрували 28% учнів, то після завершення експерименту цей показник зріс до 34%.

Таким чином, результати формувального етапу експерименту підтвердили ефективність впровадження технології ментальних карт у процес навчання, що сприяло покращенню рівня мовленнєвої діяльності учнів.

Таблиця 3.2

Порівняння рівня сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів експериментальної групи до та після формувального етапу експерименту

Рівень сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів 11-Б класу (експериментальна група) до та після формувального етапу експерименту					
низький		середній		високий	
до	після	до	після	до	після
34,5%	13 %	37,5%	53 %	28 %	34 %

Результати аналізу рівня сформованості навичок і вмінь мовленнєвої діяльності учнів контрольної групи (11-А клас) до та після формувального етапу експерименту (табл. 3.3) свідчать про певні зміни, хоча вони менш значні порівняно з експериментальною групою. Частка учнів із низьким рівнем володіння мовленнєвими навичками зменшилася з 27,25% до 18%. Це свідчить про незначне покращення в оволодінні основними мовленнєвими уміннями. Кількість учнів із середнім рівнем зросла з 43,75% до 53%, що вказує на певний прогрес у розвитку навичок мовленнєвої діяльності у цієї частини групи. Водночас високий рівень залишився незмінним — 29% учнів як до, так і після експерименту. Загалом, результати контрольної групи свідчать про обмежені покращення у мовленнєвій діяльності учнів, що вказує на важливість використання нових педагогічних технологій для досягнення більш значних змін.

Порівняння рівня сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів контрольної групи до та після формувального етапу експерименту

Рівень сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів 11-А класу (контрольна група)					
низький		середній		високий	
до	після	до	після	до	після
27,25 %	18 %	43,75 %	53 %	28 %	29 %

Таким чином, порівняння результатів контрольного зрізу контрольної групи та експериментальної групи показує, що більше учнів експериментальної групи покращили свою успішність (табл. 3.4).

Таблиця 3.4

Порівняння результатів між контрольною групою та експериментальною групою

Група	Рівень сформованості навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів		
	Низький	Середній	Високий
контрольна	18 %	53 %	29 %
експериментальна	13 %	53 %	34 %

Для перевірки статистичної значущості відмінностей отриманих показників ми застосували онлайн-версію t-критерію Стьюдента для незалежних вибірок. Отримане значення $t_{емп}$ дорівнює 2,7 – це показує, що існує значна різниця в успішності між контрольною та експериментальною групами після формувального етапу експерименту (рис.3.1)

Результат: $t_{\text{емп}} = 2,7$

Критичне значення

$t_{\text{кр}}$	
$p \leq 0,05$	$p \leq 0,01$
1,99	2,65

Осі значущості:

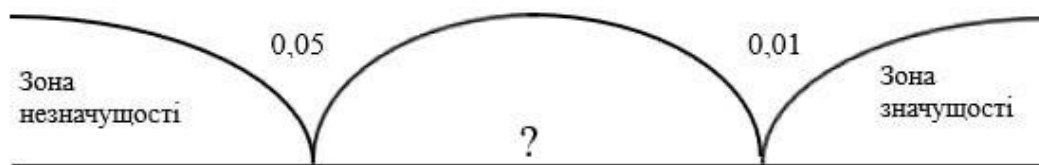

Рисунок 3.1. Значення t-критерію Стьюдента, що використовуються для визначення достовірності відмінностей результатів контрольного зрізу.

Отримані результати дозволяють стверджувати, що позитивна динаміка в експериментальній групі була досягнута завдяки експериментальному впливу, але наш експеримент тривав всього 1 місяць, а контрольний етап експерименту проводився незабаром після того, як учні завершили навчальну тему з використанням технології майндмепінга, тому досягнута позитивна динаміка мала короткостроковий ефект.

Але можна передбачити, що в довгостроковій перспективі активне впровадження цієї технології в процес навчання англійської мови також матиме позитивний вплив на активізацію навчальної діяльності та розвиток навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів на уроках англійської мови.

Нас також цікавило, чи подобається учням користуватися ментальними картками та чи планують вони надалі застосовувати знання, отримані під час їх створення, в навчальному процесі.

Перед використанням технології майндмепінга ми провели опитування учнів експериментальної групи. Опитування було проведено на контрольному етапі та включало такі запитання:

1) Чи сподобалося вам працювати з ментальними картами на заняттях? Якщо так, то чим саме це вам подобається? Якщо ні, то чому?

2) Чи вважаєте ви, що використання ментальних карт полегшило запам'ятовування навчальних матеріалів та виконання різних завдань?

3) Чи плануєте ви в майбутньому самостійно створювати такі карти?

Згідно з результатами опитування, більшості учнів (88%) сподобалося працювати з ментальними картами на уроках. На думку 11-го Б класу, створення інтелектуальних карт вносить різноманітність в процес навчання, допомагає краще орієнтуватися в навчальному матеріалі та структурувати його, робить уроки більш захоплюючими.

Слід зазначити, що учням, яким не подобалося працювати з ментальними картами, складно структурувати матеріал і вони не люблять малювати.

66% респондентів відзначили, що створення ментальних карт в класі або вдома допомогло їм краще і швидше запам'ятовувати навчальні матеріали.

Що стосується третього питання опитування, то 28% опитаних учнів з упевненістю відповіли на це питання позитивно, а ще 47% учнів заявили, що в майбутньому вони будуть використовувати цю методику самостійно.

Тому, як ми бачимо, учням 11-го Б класу в основному подобається працювати за технологією майндмеппінга, вони знаходять її цікавою і корисною, і, на їхню думку, набуті знання і навички щодо застосування цієї технології знадобляться їм в майбутньому.

Підсумовуючи результати проведеного експерименту, можна стверджувати, що він мав позитивні результати. Отримані дані підтверджують ефективність застосування методики майндмеппінга для розвитку навичок та умінь мовленнєвої діяльності учнів 11 класу. Крім того, результати опитування учнів свідчать про їхнє позитивне ставлення до впровадження цієї методики в навчальний процес.

Результати дослідження також показали, що майндмеппінг сприяє поліпшенню загального рівня засвоєння навчального матеріалу, а також активізує інтерес до навчання. Учні, які користувалися ментальними картами,

демонстрували вищий рівень розуміння і запам'ятовування матеріалу, а також краще володіли навичками структурованого мислення.

Крім того, експеримент виявив підвищену здатність учнів до самостійного організації навчальної інформації, що позитивно впливає на розвиток навичок самоконтролю та планування. Майндмеппінг також сприяв покращенню результатів учнів у виконанні завдань різної складності та їхній готовності до активного застосування отриманих знань на практиці. Завдяки візуальному представленню інформації, учні легше засвоювали матеріал, активізуючи як лінгвістичну, так і візуальну пам'ять.

Отже, майндмеппінг можна розглядати як ефективний інструмент для стимулювання навчальної діяльності, що полегшує засвоєння складного матеріалу та сприяє розвитку ключових навчальних і мовленнєвих компетентностей учнів старшої школи.

Висновки до розділу 2

Креативні та пошуково-дослідницькі завдання, створені до ментальних карт, були націлені на розвиток мовленнєвих навичок та вмінь учнів 11 класу.

При застосуванні майндмеппінгу до розвитку рецептивних видів мовленнєвої діяльності (читання, аудіювання), ця технологія допомагає структурувати інформацію, встановлювати зв'язки між різними елементами тексту або аудіозапису та покращувати розуміння загального змісту. Технологія майндмеппінгу є також ефективною для розвитку продуктивних видів мовленнєвої діяльності (говоріння та письмо). Ментальні карти стимулюють як логічні, так і творчі аспекти мозку, сприяючи інноваційному мисленню та створенню нових ідей що є важливим для розвитку мовленнєвих навичок та вмінь говоріння та письма.

Використання майндмеппінгу для підготовки до усного мовлення здійснювалося для структурування інформації під час виступів, презентацій, дискусій, створення опорних схем для висловлювання думок, відпрацювання ключових фраз і виразів; для письма: планування структури тексту, генерація

ідей для розвитку сюжету, створення детальних описів, перевірка логічності викладу.

Результати експериментального дослідження засвідчили високу ефективність запропонованої технології майндмепінгу у процесі формування та активації мовленнєвих навичок й вмінь учнів 11 класу. Відповідно до результатів опитувань, учні виявили позитивне ставлення до використання майндмепінгу, відзначаючи його зручність для організації інформації та розв'язання комунікативних завдань, що вказує на значний потенціал цієї методики в освітньому процесі.

ВИСНОВКИ

На основі проведеного дослідження зроблено такі висновки:

1. Підлітковий вік характеризується певними особливостями, які необхідно враховувати під час викладання іноземної мови, зокрема когнітивними, емоційно-мотиваційними, а також особливостями розвитку мовленнєвої пам'яті та сприйняття. У цьому віці відбувається активний розвиток абстрактного мислення, зростає здатність оперувати абстрактними поняттями, тому учні готові до обговорення складних тем і дискусій, розвиваються характерні риси мислення: глибина, гнучкість, широта, усвідомленість, самостійність і критичність. Для старшокласників характерним є посилення довільної пам'яті. Учні в цьому віці часто схильні до зміни настроїв і відчувають сильний вплив з боку однолітків, що може як підтримувати, так і перешкоджати мотивації до навчання.

2. Майндмеппінг, або створення ментальних карт, – це інноваційна технологія, що активно використовується для візуалізації мислення та структуризації інформації, вона сприяє розвитку когнітивних навичок учнів, таких як критичне мислення, пам'ять та здатність до аналізу. Використання технології майндмеппінгу на уроках англійської мови в старшій школі має значний позитивний вплив на навчальний процес. Майндмеппінг дозволяє структурувати інформацію у візуально привабливій формі, що полегшує розуміння та засвоєння матеріалу.

Застосування майндмеппінгу сприяє активній участі учнів у навчальному процесі, підвищує їхню мотивацію та інтерес до вивчення англійської мови. Вчителі можуть використовувати ментальні карти для пояснення складних тем, організації ідей під час написання творів або підготовки до презентацій. Цей метод також допомагає учням краще запам'ятовувати нові слова та граматичні конструкції, завдяки асоціативному зв'язку між елементами карти.

На сьогодні ментальні карти класифікуються також за такими двома критеріями: за типом використання ментальні карти поділяються на

індивідуальні та групові; за форматом створення ментальні карти поділяються на ті, що можуть бути виготовлені на паперових носіях та за допомогою онлайн-сервісів.

3. Технологія майндмепінгу сприяє розвитку різних видів англомовної мовленнєвої діяльності в старшій школі завдяки своїй здатності структурувати інформацію та залучати візуальні, асоціативні зв'язки, що активізують мовленнєві навички та вміння учнів. Ментальні карти є ефективним інструментом для роботи з лексикою та граматикою з тексту, забезпечуючи візуалізацію і структурування лексичних чи граматичних одиниць; для розвитку мовленнєвих умінь діалогічного мовлення, оскільки вони сприяють структурованому підходу до формування діалогу; для розвитку навичок та умінь письма, спрямованих на висловлення думок у письмовій формі.

4. Впровадження технології створення ментальних карт на уроках англійської мови в старшій школі не тільки покращує якість навчання, але й сприяє загальному розвитку інтелектуальних здібностей учнів, робить процес навчання більш інтерактивним та захоплюючим.

Нами було сформовано завдання з читання, аудіювання, говоріння та письма за допомогою технології майндмепінгу. Розроблені ментальні-карти та завдання охоплювали дві теми освітньої програми в 11 класі, такі як: *“Being a student”* (тема уроку – *“A foreign language is a language for life”*), *“Make up your mind”* (тема уроку – *“Choosing a future profession”*, *“Writing a formal letter”*, *“Professional skills and abilities of a person”*).

5.3 метою перевірки ефективності використання технології майндмепінгу для розвитку мовленнєвих навичок й умінь учнів 11-го класу на уроках англійської мови було проведено педагогічний експеримент. Він проводився в три етапи: констатувальний (було досліджено та проаналізовано вихідний рівень сформованості мовленнєвих навичок та умінь старшокласників), формувальний (впроваджено розроблені нами завдання з використанням технології майндмепінгу), контрольний (перевірялася ефективність впровадження технології майндмепінгу для покращення навчальної діяльності та розвитку мовленнєвих навичок та умінь учнів).

Дослідження ефективності використання технології інтелект-карт для активізації навчальної діяльності учнів 11 класу на уроках англійської мови виявило значні позитивні результати. Ментальні карти допомогли підвищити мотивацію учнів до вивчення англійської мови, покращити їхню здатність конструювати та запам'ятовувати інформацію, а також розвинути критичне мислення та творчі здібності.

Учні, які використовували інтелект-карти, показали краще розуміння матеріалу, що знайшло своє відображення у покращенні їхньої успішності та активній участі у навчальному процесі. Візуалізація знань за допомогою інтелект-карт допомогла учням ефективніше засвоювати нову лексику та граматичні структури, що полегшило їм підготовку до тестів та іспитів.

Крім того, ментальні карти сприяли покращенню комунікативних навичок учнів, оскільки вони стали частіше обговорювати ідеї та концепції, використовуючи створені карти для пояснення своїх думок. Це підвищило рівень співпраці та взаємодії між учнями, що є важливим аспектом у навчанні іноземної мови.

Впровадження технології майндмепінгу також дозволило ефективніше організувати навчальний процес, адаптуючи матеріал до індивідуальних потреб та рівнів підготовки учнів. Використання ментальних карт сприяло диференціації навчання, що особливо важливо у старших класах, де рівень знань і підготовки учнів може значно відрізнятись.

Таким чином, дослідження підтвердило, що застосування майндмепінгу є ефективним інструментом для активізації навчальної діяльності учнів старших класів на уроках англійської мови. Ця технологія не лише підвищує якість навчання, але й сприяє всебічному розвитку учнів, готуючи їх до подальших академічних та життєвих викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аношкова Т. А. Особливості навчання іноземної мови учнів покоління Z. *Сучасні освітні технології навчання: Україна - Європейський Союз*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. 2018. С. 64–68.
2. Баланова Т. Застосування технології “mind map” на заняттях з англійської мови. *Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини*. URL: [https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7213/1/Zastosyivannya%20technologii%20Mind%20 Map.pdf](https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/7213/1/Zastosyivannya%20technologii%20Mind%20Map.pdf) (дата звернення: 1.03. 2024).
3. Бедлінський О. І. Психологічні особливості організації провідної діяльності підлітків. Суми: Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка, 2011. 136 с.
4. Бігунова С. А. Психологічні особливості ефективного засвоєння старшокласниками іноземної мови. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2004. Т. 6. Вип. 6. С. 33–39.
5. Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін. *Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів/ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої*. Київ : Ленвіт, 2013. С. 255.
6. Бичківська Т.М. Використання інтерактивних методів навчання у процесі формування комунікативної компетенції учнів на уроках англійської мови. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Філологія»*. 2018. № 1(64). С. 48–52.
7. Брашеван О.А, Караджи О.С. Соціально-психологічні особливості підліткового віку. *Current challenges of science and education: The 10th International scientific and practical conference*. 2024. С.297–299.
8. Гнап Н.В. Використання методу інтелект-карт на уроках англійської мови. *Практичний poradnik. Педагогічна виставка: «Сучасна освіта Звягельщини»*. Корець: Відділ освіти Новоград-Волинської РДА, 2017. 35 с.

9. Головіна Н. О. Ментальні карти. *Фізико-математичні записки*. 2016. С.79–84.
10. Гусак В. Ю. Новітні технології навчання іноземним мовам – метод «mind map», як спосіб підвищення ефективності навчання. *Мови та літератури у полікультурному суспільстві: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції молодих вчених та здобувачів вищої освіти*. 2019. С. 21–24.
11. Іноземні мови: Нові навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень); Методичні коментарі провідних науковців Інституту педагогіки НАПН України. К. : УОВЦ «Оріон», 2018. 88 с.
12. Євчук О. В. Англійська мова : підсумкові контрольні роботи. 11 клас . О. В. Євчук. К. : Ранок, 2011. 80 с.
13. Зінченко А. В., Коваль Г. Майндмепінг на заняттях з іноземної мови: огляд онлайн-конструкторів ментальних карт. *Огляди та рецензії*. 2023. №3. С. 55-59.
14. Жоголева Н. В., Басара Л.І. Психологія візуального мислення та засоби його формування при навчанні. URL: http://rusnauka.com/22_NIOBG_2007/Psihologia/25170.doc/htm. (дата звернення: 20.04.2024).
15. Капська А. Й. Соціальна педагогіка : підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / ра ред. проф. А. Й. Капської. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 488 с.
16. Козьміна Н. А., Гурєєва Л. В. Використання інтелект-карт на заняттях з англійської мови. *Наука і освіта*. 2014. № 7. С. 17–24.
17. Костюк Г. С. Навчально-виховний процес і психологічний розвиток особистості / Під ред. Л. М. Проколієнко. К. : Рад. школа, 1989. 608 с.
18. Кононець Н. В. Технологія майндмепінгу як педагогічна технологія ресурсно-орієнтованого навчання інформатики в коледжі. *Наукові праці ДонНТУ. Серія : «Педагогіка, психологія і соціологія»*. 2013. №2 (14). С. 125–131.

19. Котова А. В., Федорченко Ю. Ф. Формування інтелектуальних умінь студентів за допомогою інформаційних технологій. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2021. Вип.80. Т.1. с.153-156.

20. Коростіль Л. А. Покоління Z: пошук способів педагогічної взаємодії. *Народна освіта: електронне наукове фахове видання*. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=5229 (дата звернення: 24.04. 2024).

21. Лактіонов А. Н., Серета, Г. К. Діяльнісна парадигма і питання пам'яті в працях П. І. Зінченко. *Питання психології*. 1993. №4. 124 с.

22. Лісецька І. С., Воляк Ю. М. Створення ментальних карт — інноваційний спосіб організації інформації під час навчання. *Ukrainian journal Perinatology and Pediatrics* 1(89) 2022. С.45-48.

23. Лозова О. М. Психологічні аспекти засвоєння іноземної мови: навч.-метод. посіб. Київ, 2010. 143 с.

24. Мартовицька Н.В. Формування професійної англійської мовної компетенції студента за допомогою карт пам'яті. *Сучасна наука і освіта: нові реалії і наукові рішення: зб. наук. пр. / за заг. ред. С. П. Архипової*. Черкаси : ФОП Гордієнко Є. І., 2017. 207 с.

25. Мартинова У.С. Використання методу майндмеппінг для комунікативних умінь учнів профільної школи. *Магістерські студії : альманах*. Вип. 21. С. 71-73.

26. Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика : підручник для студ. класичних, педагогічних і лінгвістичних університетів / Бігич О. Б., Бориско Н. Ф., Борецька Г. Е. та ін./ за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. 590 с.

27. Навчальні програми з іноземних мов для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов 10 – 11 класи. URL: https://drive.google.com/file/d/1t3i8_mzIhmW2TVqNKgl9waGd8cNlSW-S/view (дата звернення: 12.05. 2024).

28. Ніколаєва С. Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах у структурно-логічних схемах і таблицях: навчальний посібник. Ленвіт. 2014. с. 39.

29. Павлюк Л. М. Теоретичні аспекти проблеми формування соціальної компетентності старших підлітків. *Психолого-педагогічні науки*. 2012. № 4. С. 21-26.

30. Полонська Т. К. Профільне навчання іноземної мови учнів старшої школи : метод. рек. К.: Педагогічна думка, 2014. 80 с.

31. Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства : монографія / Н. В. Пророк, Л. О. Кондратенко, Л. М. Манилова та ін. ; за ред. Н. В. Пророк. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2020. 131 с.

32. Романовський О. Г., Гриньова В. М., Резван О. О. Ментальні карти як інноваційний спосіб організації інформації в навчальному процесі вищої школи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. Т. 64. № 2. С. 185–195.

33. Спирін О.М., Вакалюк Т.А. Хмаро-орієнтовані інтелектуальні карти як засіб інформаційно-аналітичної підтримки професійної діяльності викладача. 2018. 13 с. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/715503/1/%D0%A1%D0%BF%D1%96%D1%80%D1%96%D0%BD_%D0%92%D0%B0%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8E%D0%BA_%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.pdf (дата звернення: 22.04. 2024).

34. Токарева Н. М. Сучасний підліток у системі психолого- педагогічного супроводу : монографія. Кривий Ріг, 2014. 309 с.

35. Черній М. Карти знань як засіб збільшення ефективності засвоєння навчального матеріалу учнями та їх застосування за допомогою веб-сервісів. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6(1). С. 87-94.

36. Чуричканич І. Майндмепінг як інноваційна технологія в розвитку вищої освіти. *Інноваційний розвиток вищої освіти: глобальний, європейський та національний виміри змін*. 2021.С.200-203.

37. Шахіна І., Медведєв Р. Використання ментальних карт у навчальному процесі. *Наукові записки. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. 2022. Вип.8. С.73-78.

38. Bahadori A. The role of mindmapping soft ware in the developing EFL learner`s vocabulary at the pre-intermediate level. *Journal of applied linguistics and language learning*. № 2. P 8–16 URL: : <https://doi.org/10.5923/jjall12016020102> (дата звернення: 05.04. 2024).

39. Blended learning: Opening the English classroom // *Seminar on 'blended learning' in English language teaching (ELT)*. 2006. URL: <http://www.britishcouncil.org/brussels-learningblendedlearning.htm> (дата звернення: 12.05. 2024).

40. Brandner R. 15 creative mind map examples for students. *The creativity and productivity blog*. URL: <https://www.mindmeister.com/blog/students-guide-to-mind-mapping/> (дата звернення: 14.05. 2024).

41. Buran A. Mind mapping technique in language learning. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2015. URL: https://www.researchgate.net/publication/283983705_Mind_Mapping_Technique_in_Language_Learning (дата звернення: 17.05. 2024).

42. Buzan T. *The Mind map book*. USA: Dutton, 1994. 322 p.

43. Buzan Tony. *Mind Map Mastery: The Complete Guide to Learning and Using the Most Powerful Thinking Tool in the Universe*. London : Watkins Publishing, 2018. 224 p.

44. Buzan, T. *Mind Maps for Kids: Study Skills*. London: HarperCollins, 2003. 128 p.

45. Epper, M. J. A comparison between concept maps, mind maps, conceptual diagrams and visual metaphors as complementary tools for knowledge construction and sharing. *Information visualizatio*. 2006. №5, 202-210.

46. Karim, R. A. Technology-Assisted Mind Mapping Technique in Writing Classrooms: *Aninnovative Approach International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*. 2018. №8 (4),1092 –1103.

47. Li M. Using mind maps as a strategy for vocabulary acquisition in Chinese universities. *International Conference on Computational Intelligence and Software Engineering. Wuhan*. 2010. P. 1-3.

48. Makhnusha S. Information and communication technologies in the study of a foreign language as a basis for the formation of foreign language intercultural communication. *Макаренківські читання: філологічні та методичні студії*. 2021. С. 55-56.

49. Metivier A. What is mind mapping? The ultimate guide to using this powerful tool. *Magnetic memory method*. URL: <https://www.magneticmemorymethod.com/what-is-mind-mapping/>. (дата звернення: 24.05. 2024).

50. .Pinola M. How to use mind maps to unleash your brain's creativity and potential. *Lifehacker*. 2013. 202 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів

(Комунікативна компетентність)

Комунікативні види мовленнєвої	Комунікативні	Рівні та дескриптори володіння іноземною мовою на кінець 11-го класу відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання		
		Іноземна мова у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням	Іноземна мова у загальноосвітніх навчальних закладах	Іноземна мова як друга у спеціалізованих школах з поглибленим вивченням та у загальноосвітніх навчальних закладах
		B2	B1	A2+
Рецептивні	Сприймання на слух	Розуміє основну думку складних за змістом та структурою висловлень на конкретні та абстрактні теми, зокрема на ті, які відповідають обраному профілю, якщо мовлення нормативне. Стежить за поширеним висловленням і складною аргументацією в дискусії за умови, що тема досить знайома, а напрям дискусії позначено чіткими маркерами.	Розуміє основний зміст чіткого нормативного мовлення, зокрема короткі розповіді на знайомі теми, що регулярно зустрічаються у школі, на дозвіллі тощо.	Розуміє достатньо, щоб задовольнити конкретні потреби, за умови чіткого й повільного мовлення.
	Зорове сприймання	Читає з великою мірою незалежності, пристосовуючи стиль і швидкість читання до різних типів текстів та цілей, вибірково використовуючи відповідні довідкові матеріали. Володіє великим активним словниковим запасом, але може мати певні труднощі щодо розуміння рідко вживаних ідіом.	Читає із задовільним рівнем розуміння прості тексти, в яких викладено факти, що стосуються його/її сфери інтересів.	Розуміє короткі прості тексти на знайомі теми конкретного типу, побудовані на основі широковживаного мовного матеріалу, пов'язаного з побутом і навчанням.
Інтеракційні	Усна взаємодія	Спілкується досить вільно і спонтанно, що уможливує безпроблемну регулярну взаємодію і тривалі відносини з	Використовує широкий діапазон простих мовленнєвих засобів у більшості ситуацій, які	Спілкується досить легко в реальних та умовних комунікативних ситуаціях, якщо співрозмовник

		досвідченими користувачами виучуваної мови. Наголошує на особистій значущості подій та досвіду, чітко пояснює й обґрунтовує власні переконання, наводячи відповідні аргументи.	виникають під час подорожі чи перебування в країні виучуваної мови. Без підготовки вступає в розмову довкола тем, які стосуються особистих інтересів, або тих, які пов'язані з повсякденним життям (наприклад, сім'я, хобі, навчання, подорож, останні новини тощо).	допоможе в разі необхідності. Веде прості повсякденні розмови без надмірних зусиль; ставить запитання і відповідає на них, обмінюється думками та інформацією на близькі/знайомі теми у передбачуваних повсякденних ситуаціях.
	Писемна взаємодія	Повідомляє новини та викладає власну думку у письмовій формі, зіставляючи її з думками інших людей.	Пише особисті листи й записки з запитом або наданням простої актуальної інформації, пояснюючи те, що вважає важливим.	Пише особисті листи й записки, пов'язані зі сферою нагальних потреб
	Онлайн взаємодія	Співпрацює онлайн у групі задля виконання завдання, висуваючи та аргументуючи пропозиції, запитуючи роз'яснення та залагоджуючи можливі непорозуміння; ефективно пов'язує власні дописи з тими, що передували їм у гілці, якщо модератор допомагає вести дискусію.	Здійснює онлайн обмін інформацією, який потребує простих пояснень на знайомі теми за умови доступу до онлайн інструментів. Розміщує в мережі Інтернет дописи про події, почуття, власний досвід. Коментує дописи інших кореспондентів.	Спілкується онлайн на побутові теми, використовуючи мовні кліше. Розміщує в мережі Інтернет короткі описові дописи про повсякденну діяльність та почуття. Обмінюється простими коментарями з іншими дописувачами.
Продуктивні	Усне продукування	Чітко та докладно описує і презентує широкий спектр тем, які належать до кола інтересів, наводячи додаткові аргументи та відповідні приклади.	Досить вільно описує один із багатьох предметів, що належать до кола його/її інтересів, упорядковуючи свій опис у лінійну послідовність.	Описує або представляє людей, розпорядок дня, смаки та уподобання у вигляді короткого зв'язного висловлення, побудованого з простих фраз та речень.
	Писемне продукування	Пише чіткі детальні тексти на різні теми в межах своєї сфери інтересів, синтезуючи та оцінюючи інформацію з низки джерел.	Пише прості зв'язні тексти на різноманітні знайомі теми у межах своєї сфери інтересів, об'єднуючи низку окремих коротких	Пише низку простих фраз і речень, з'єднуючи їх сполучниками «та/і/й», «але/проте», «тому,

			елементів у лінійну послідовність.	Що» та ін.
--	--	--	------------------------------------	------------

ДОДАТОК Б

Ментальні карти з теми “Being a Student” (“A foreign language is a language for life”)

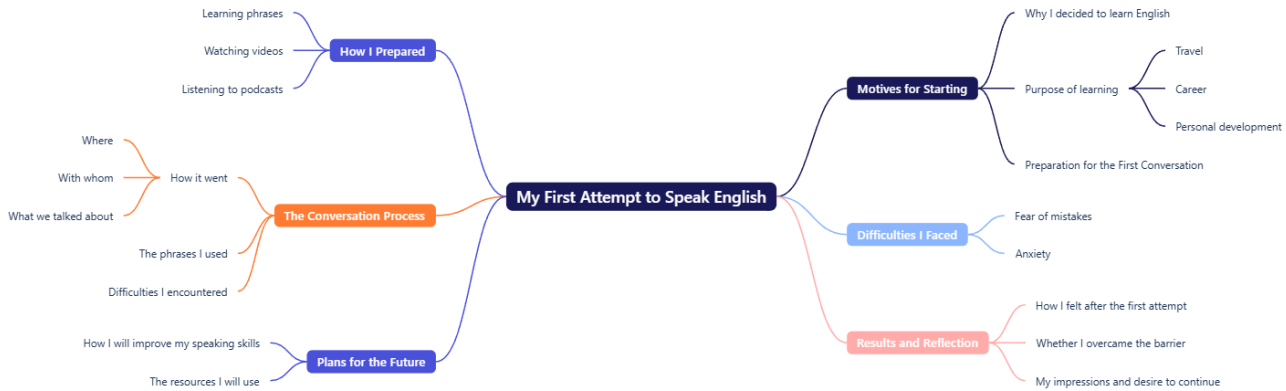

Рис. Б. 1. Ментальна карта до завдання з читання

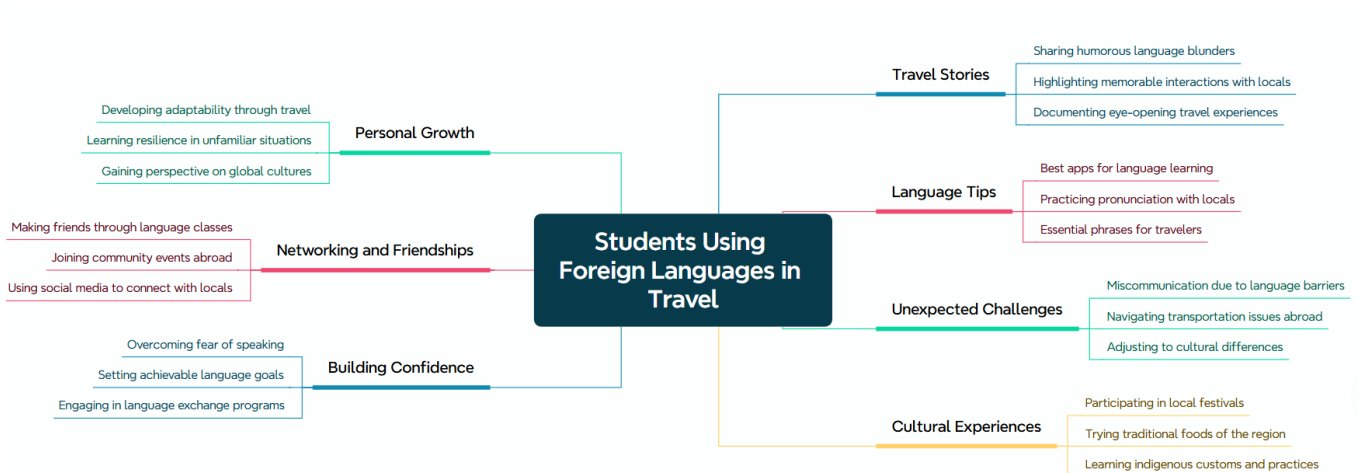

Рис. Б. 2. Ментальна карта до завдання з аудіювання

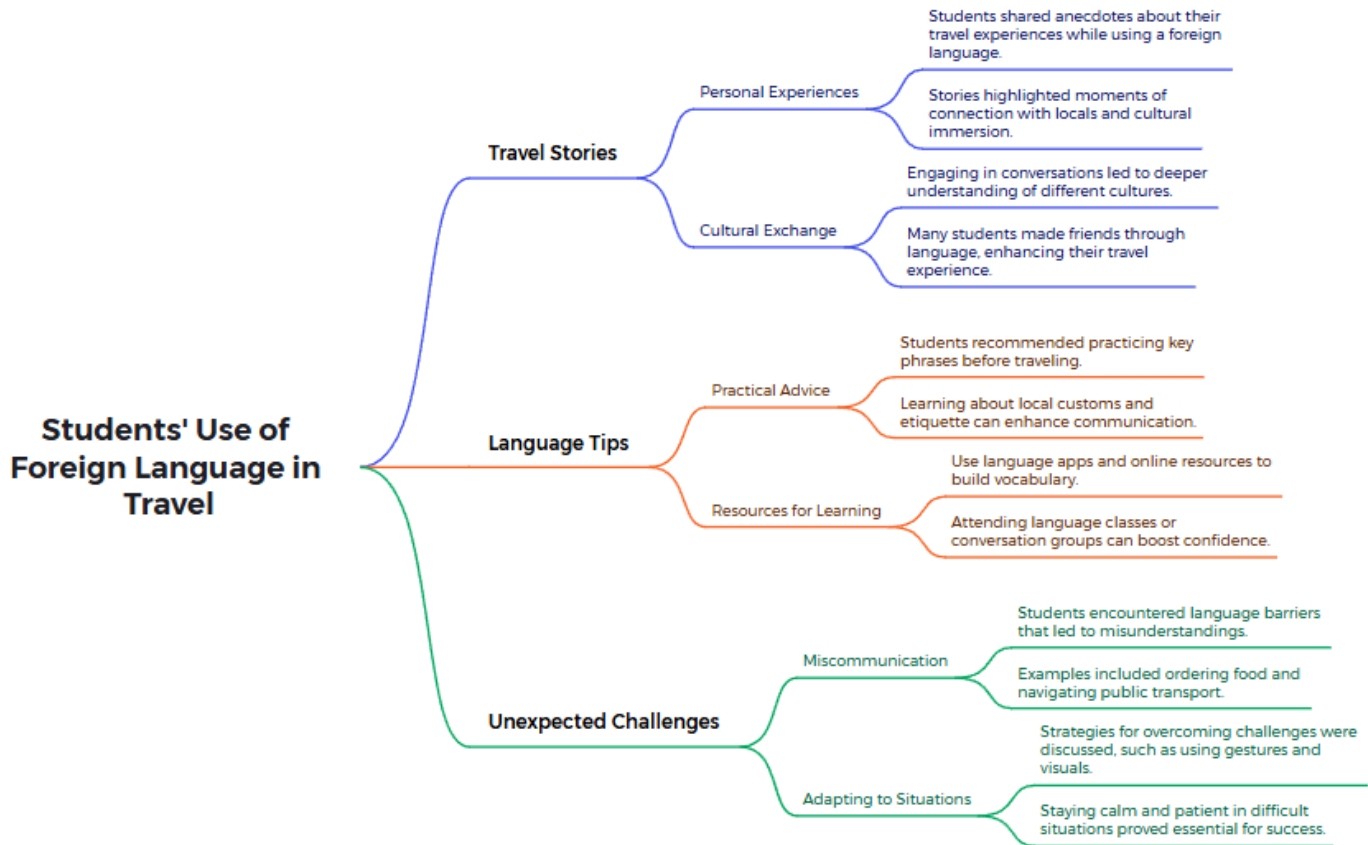

Рис. Б. 3. Ментальна карта до завдання аудіювання

Рис. Б. 4. Ментальна карта з говоріння (рольова гра)

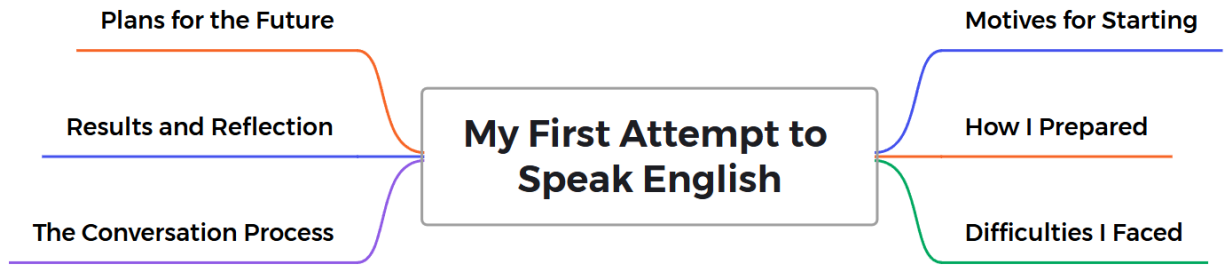
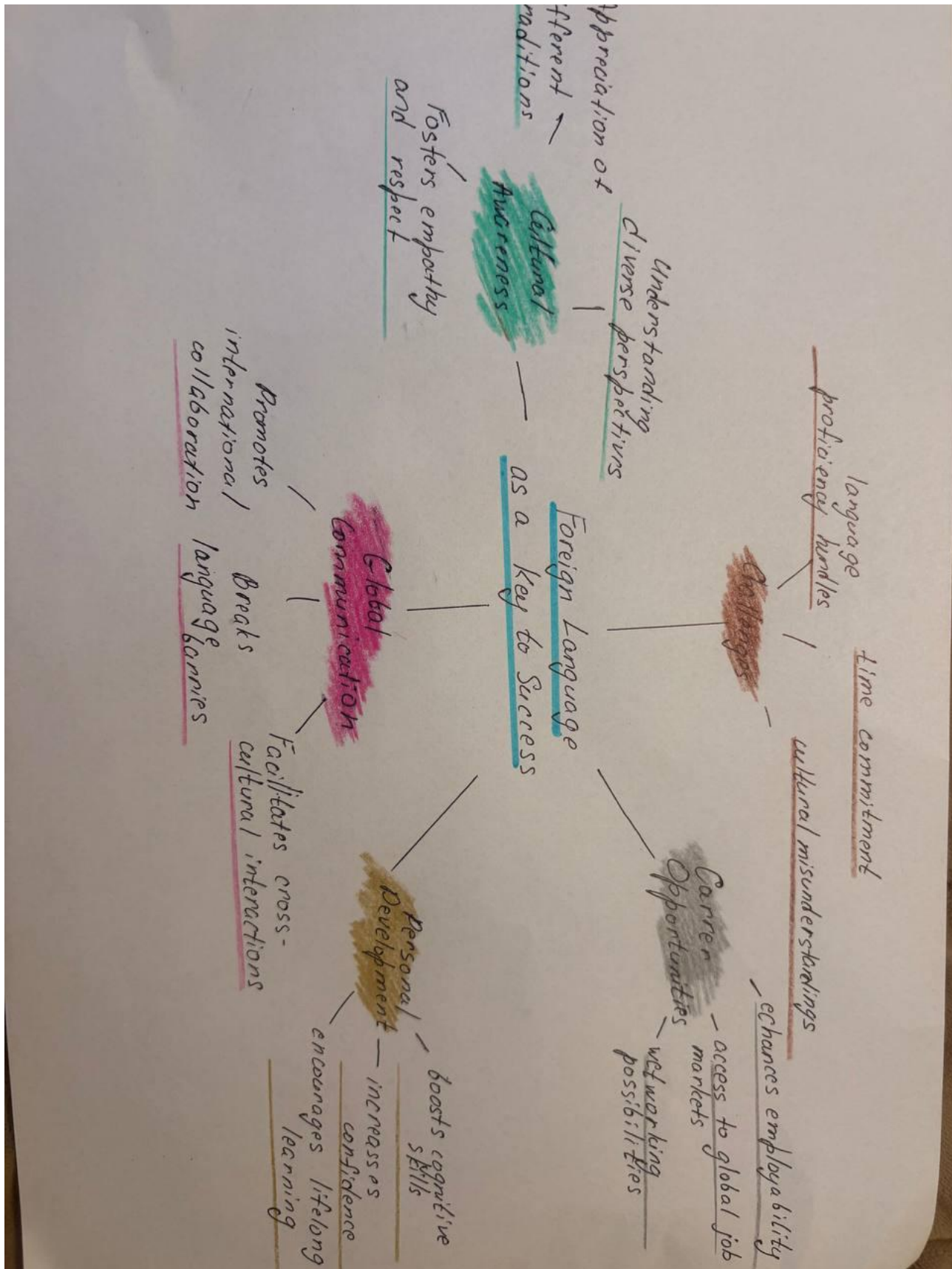
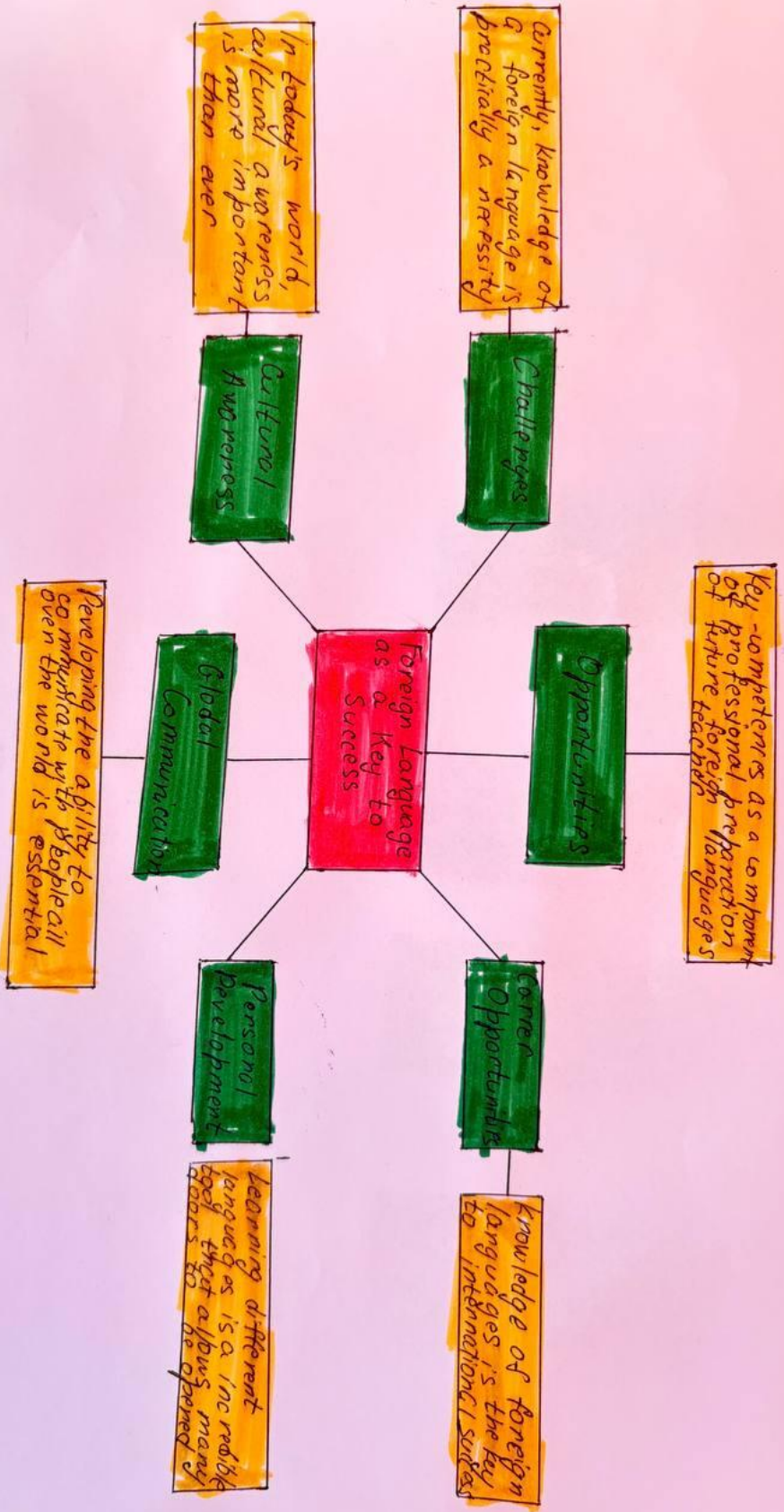

Рис. Б. 5. Ментальні карти для завдання з письма

Ментальні карти учнів до дискусії на тему “Foreign Language as a Key to Success” («Іноземна мова як ключ до успіху»).

In today's world, cultural awareness is more important than ever

Cultural Awareness

Currently, knowledge of a foreign language is practically a necessity

Challenges

Key-competences as a component of professional preparation of future teachers in foreign languages

Opportunities

Foreign Language as a Key to Success

Global Communication

Developing the ability to communicate with people all over the world is essential

Personal Development

Learning different languages is the key to international success

Learning different languages is a nice reliable tool that allows many doors to be opened

Foreign Language
as a Key to Success

Career Opportunities

Learning a foreign language can be a highly marketable skill in many industries

Personal Development

Knowledge of a foreign language may be useful in some positions

Global Communication

Her acquisition of a foreign language opened doors to new friendships abroad

Cultural Awareness

She encourages her friends to learn a foreign language for their travels

English has moved from being
imply a language of communication
an international tool for success

Global Communication

Foreign Language
as a key to
Success

Cultural Awareness

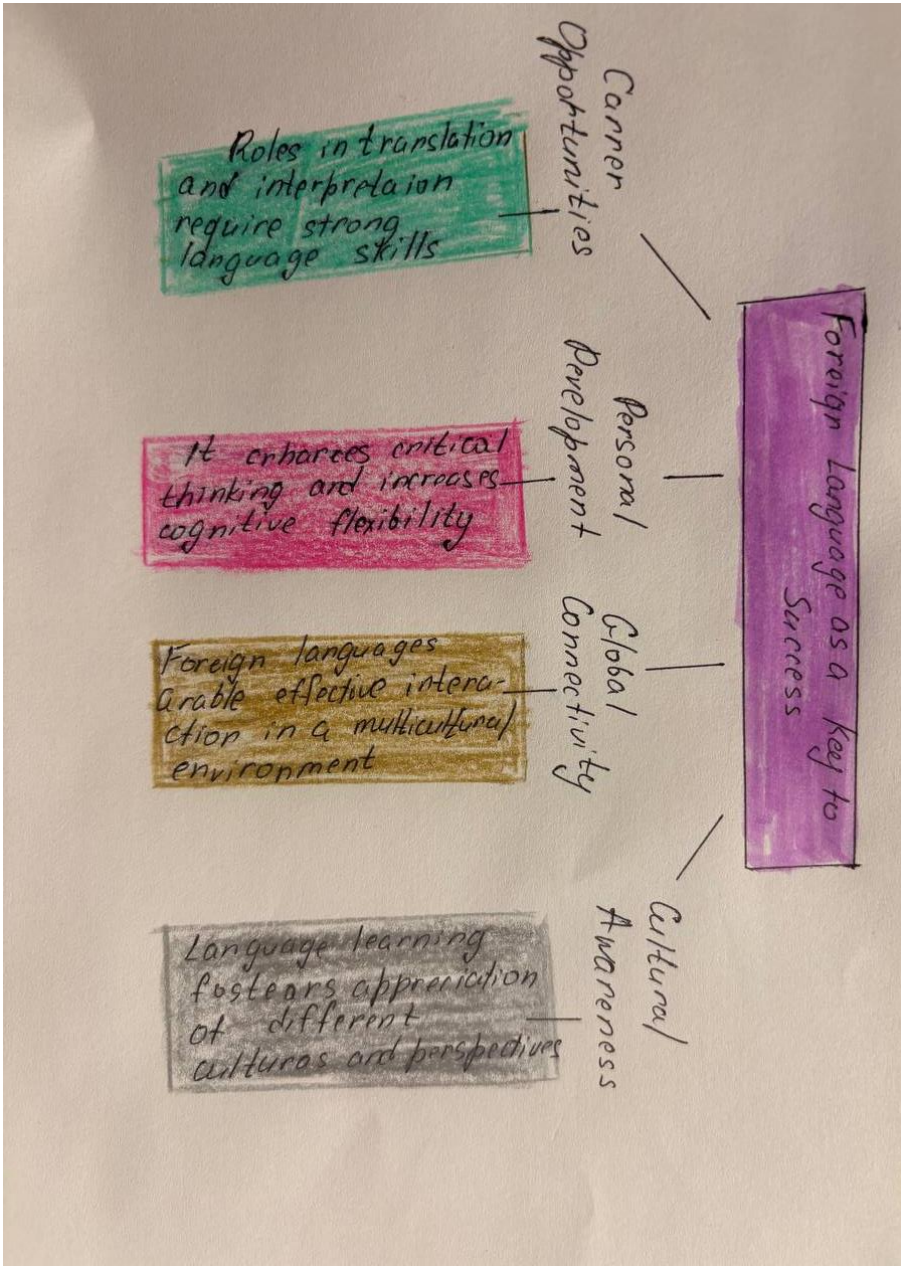
English provides
access to literature, movies,
music, and art

Comes Opportunities

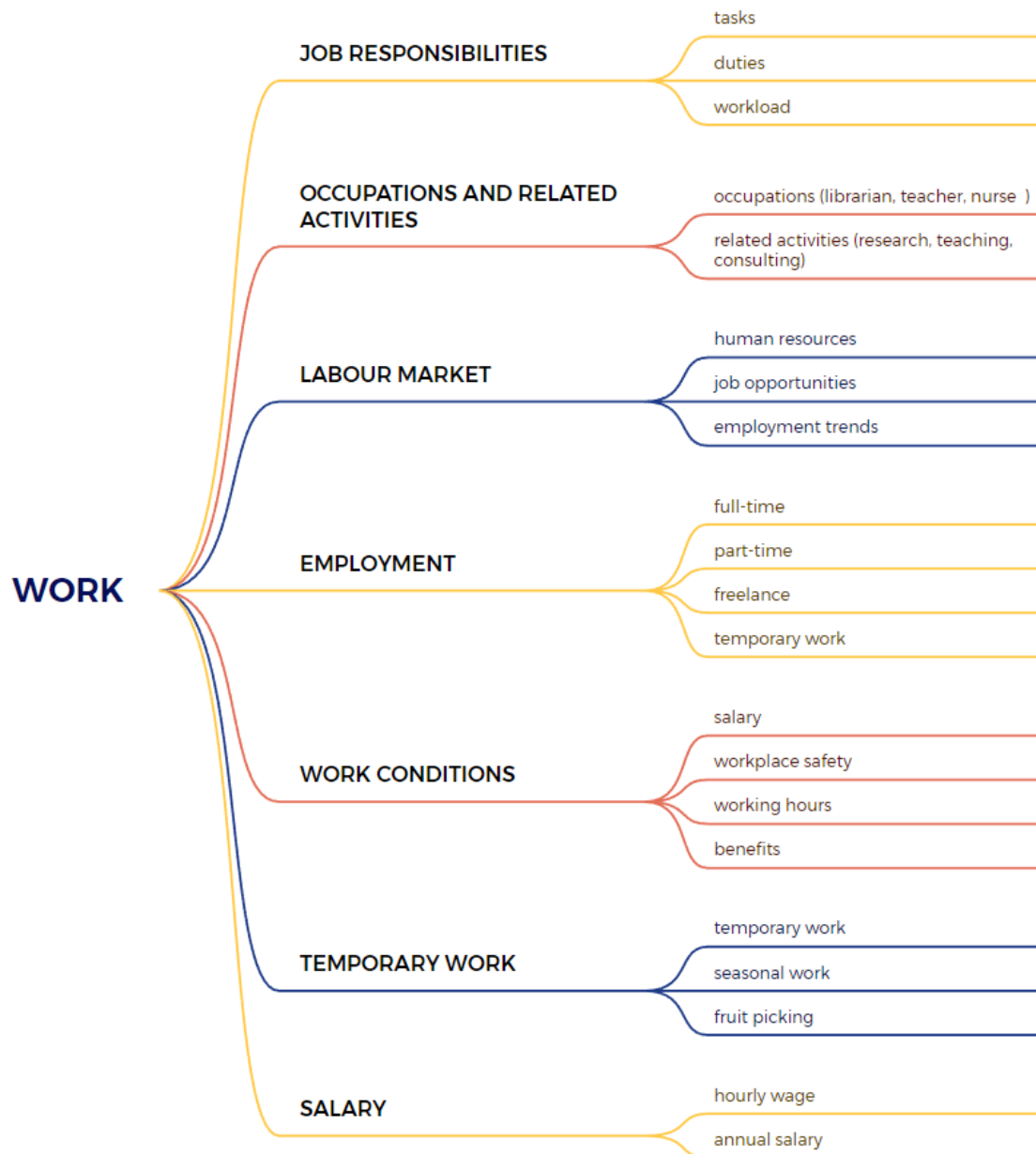
Knowing English
I can get a
better job

Personal Development

Knowing English,
I can communicate
freely with foreigners
and travel

Ментальні карти з теми “Make up Your Mind” (“Choosing a future profession”)

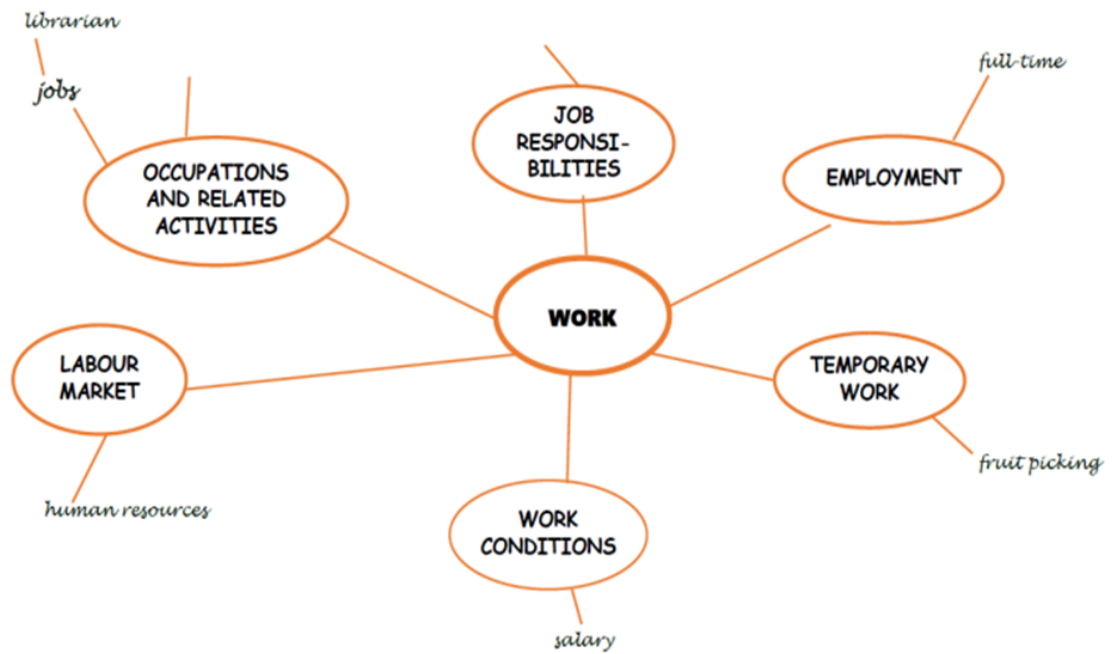

Рис. Г. 1. Приклад ментальної карти з теми «Make up your mind»

Рис. Г. 2. Ментальна карта до завдання з читання

Jobs related to work with children are

a teacher - вчитель
a baby-sitter - нянька
a child-minder

Jobs related to sphere of business, economics and banks

a director - директор
a manager - менеджер, керівник
an executive administrator - виконавчий директор
a secretary - секретар
a clerk - клерк
an economist - економіст
an engineer - інженер
a tax inspector - податковий інспектор

Jobs related to medical sphere

a doctor - лікар
a dentist - стоматолог
a nurse - медсестра
a surgeon - хірург
a medical researcher - дослідник
a vet - лікар-ветеринар

The world of jobs.

Jobs related to the sphere of service

a restaurant chef - шеф
a waiter/waitress - офіціант/офіціантка
a sales assistant - продавець
a grocer - продавець бакалійної крамниці
a butcher - м'ясник
a baker - пекар
a flight attendant - стюардеса,

Jobs requiring creative skills

a fashion designer - дизайнер одягу
an architect - архітектор
a sculptor - скульптор
an artist - митець, художник
an actor/actress - актор/актриса

Jobs related to military, police and court sphere: /

a police officer - поліцейський
a private investigator - детектив,
a traffic warden - інспектор дорожнього руху
a judge - суддя
a lawyer - юрист, адвокат
a safety officer - офіцер безпеки
a lifeguard - рятівник
a fire-fighter - пожежник

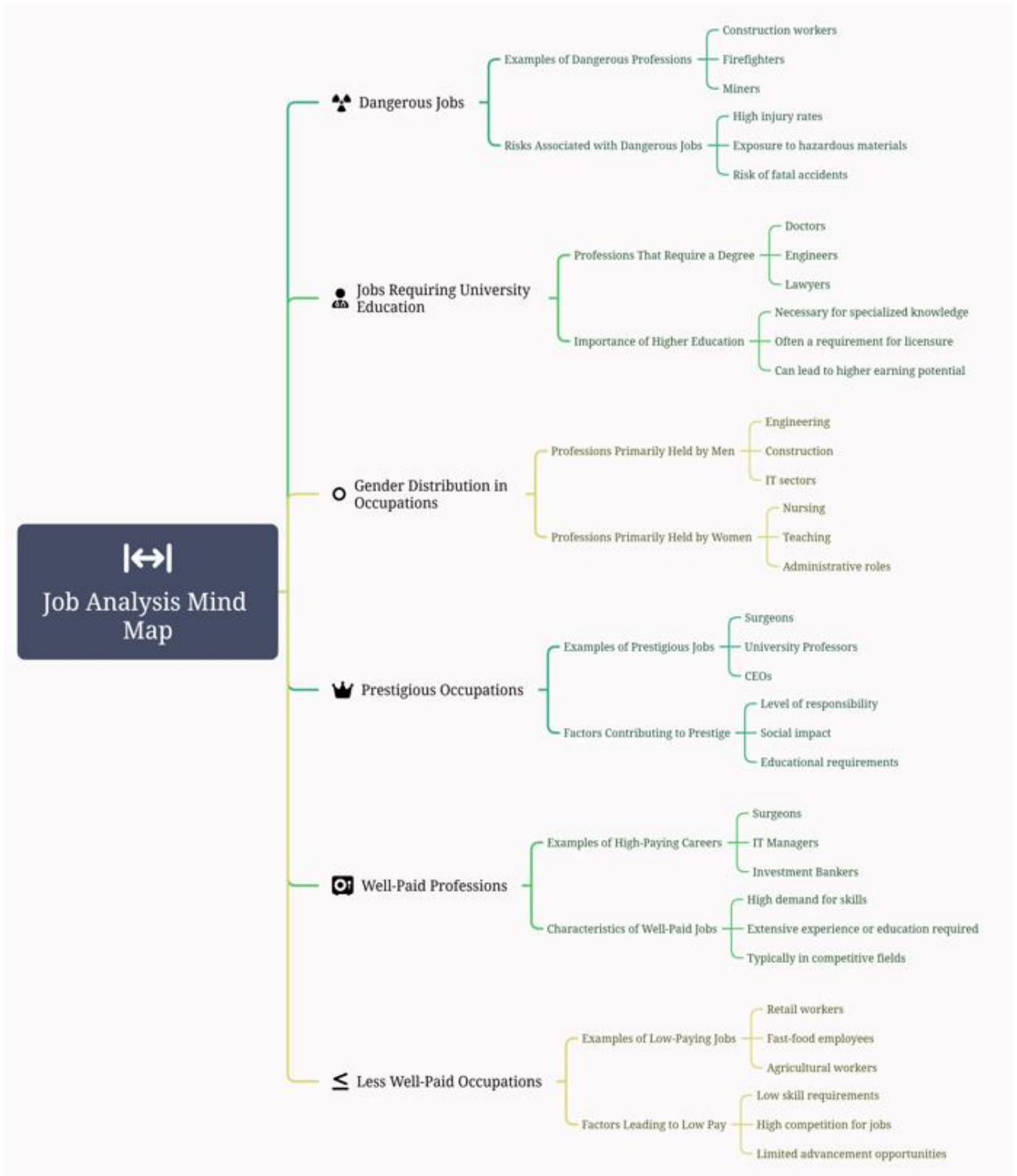

Рис. Г. 3. Ментальні карти до завдання з говоріння

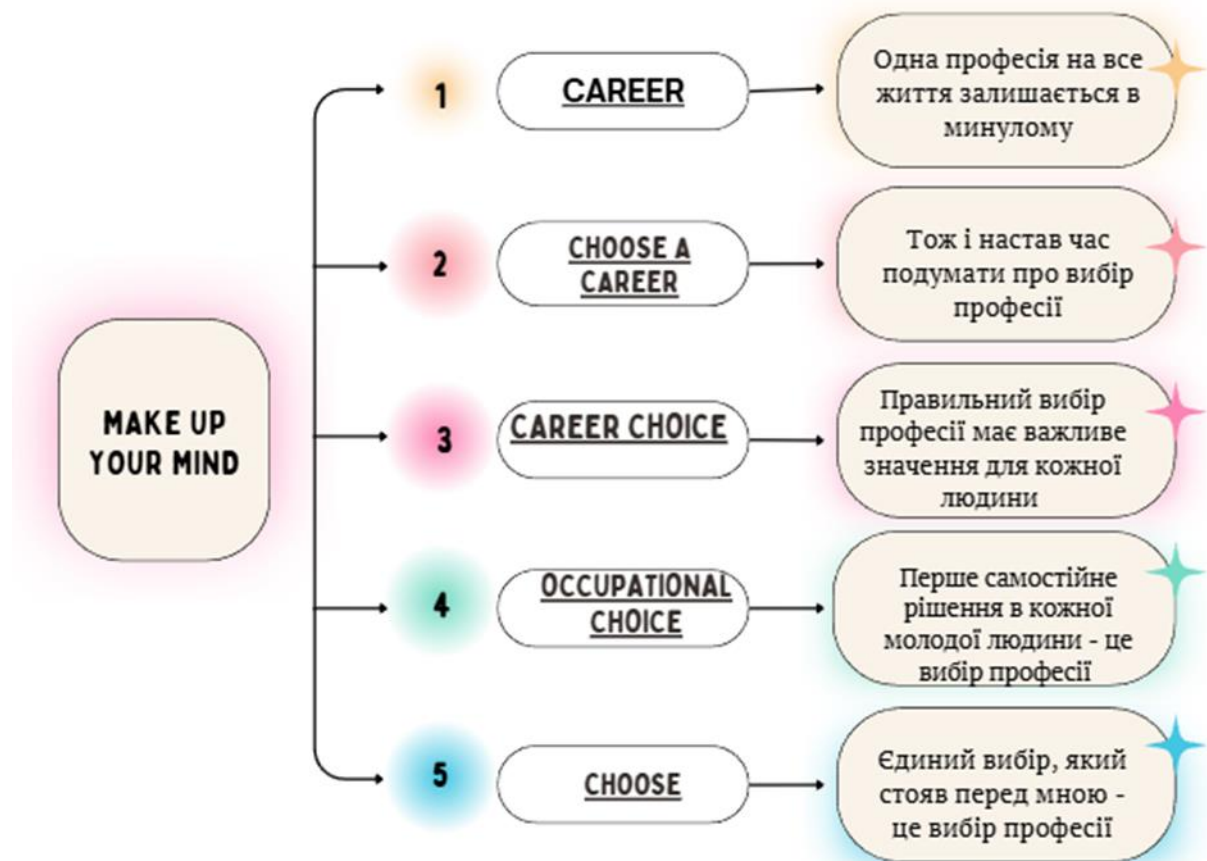
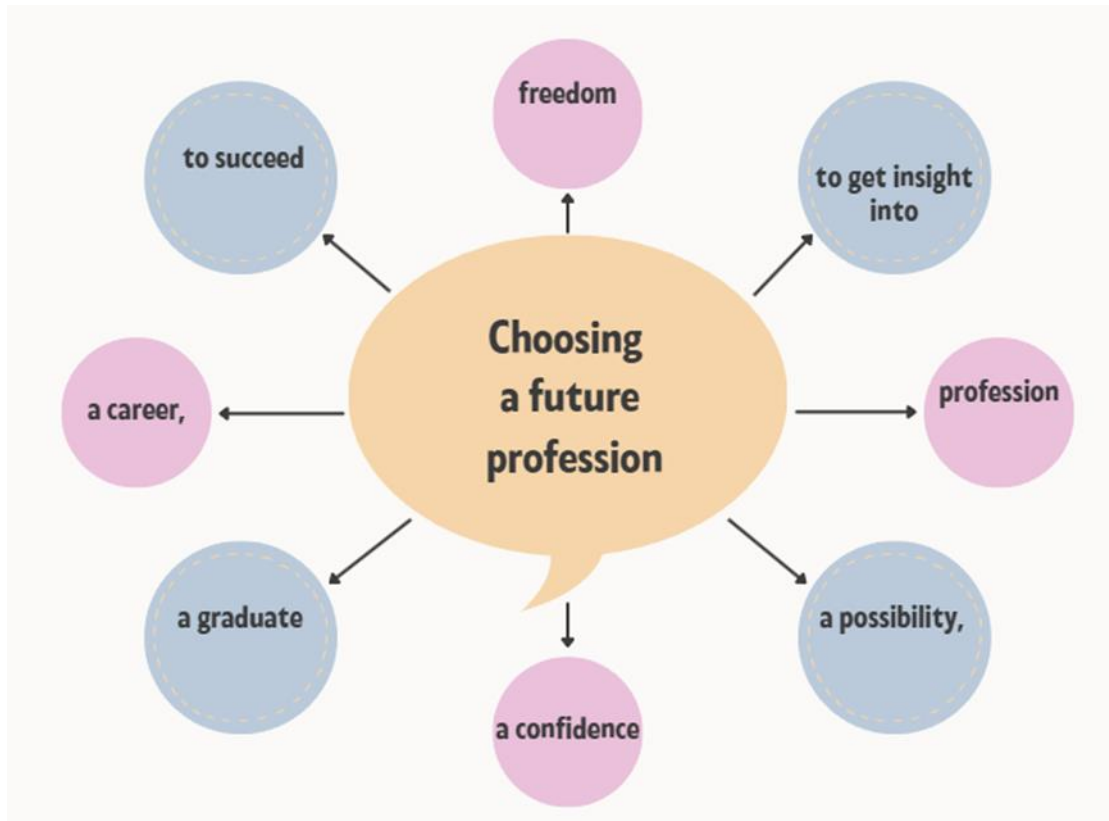

Рис. Г. 4. Ментальна карта для завдання з письма